

Η ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ζαχαρίας Δεμαθάς

1. Εισαγωγή

Μερικές φορές ορισμένα κείμενα, άλλοτε επίσημα και άλλοτε όχι, τα οποία παράγονται από διάφορους οργανισμούς στο πλαίσιο συγκεκριμένων διαδικασιών, αποκτούν¹ για ειδικούς κατά περίπτωση λόγους μια ιδιαίτερη σημασία και μια ιδιόμορφη δυναμική.

Τα κείμενα αυτά, είτε επειδή συμπεκνώνουν προσδοκίες, είτε επειδή αποτελούν διακηρύξεις προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση άσκησης πολιτικής, αρχίζουν τη διαδρομή τους στο χώρο της άσκησης πολιτικής, αλλά και της επιστήμης, στο βαθμό που η τελευταία συνδέεται με την πρώτη μέσα από το πεδίο της εφαρμογής. Στη διαδικασία αυτή, που είναι γνωστή και από την ιστορία πολλών τέτοιων περιπτώσεων, τα κείμενα αποκτούν μια δική τους υπόσταση και κινούνται, σε πολλές περιπτώσεις, σε δικές τους τροχιές καθώς αυτά καθίστανται όλο και περισσότερο αντικείμενα διαχείρισης και ερμηνείας. Συνήθως, διαμορφώνεται μια κατάσταση, η οποία, αν και αποτελεί πραγματικότητα, δεν είναι απαραίτητο να συνδέεται πάντα με τους αρχικούς στόχους των κειμένων και με τους λόγους οι οποίοι οδήγησαν στην παραγωγή τους ή δεν φαίνεται να υπόκεινται στους περιορισμούς που ήταν χαρακτηριστικοί κατά την εκπόνηση των κειμένων αυτών.

1. Η παρατήρηση αυτή ισχύει, είτε πρόκειται για θεσμικά όργανα που λειτουργούν στο πλαίσιο θεσμών της διοίκησης αμιγώς, είτε συνδυάζοντας στελέχη της διοίκησης και επιστήμονες, αλλά ισχύει και σε προσεγγίσεις καθαρά επιστημονικού επιπέδου, στις περιπτώσεις εκείνες όπου το υπό διερεύνηση αντικείμενο προέρχεται από το χώρο της, ούτως καλουμένης, έρευνας. Ας σημειωθεί, εδώ, ότι ο όρος χρησιμοποιείται για να επισημανθεί η διαφορά του προβληματισμού που συνδέεται άμεσα με τη θεωρία σε εκείνες τις επιστημονικές πειθαρχίες των κοινωνικών επιστημών οι οποίες συγκροτούν το αντικείμενό τους γύρω από έναν πυρήνα θεωρίας, από τη μια και της πολιτικής, με την έννοια της εφαρμογής, από την άλλη. Η έρευνα αποκτά, έτσι, και θεωρητικό αλλά και εφαρμοσμένο χαρακτήρα.

Ο προβληματισμός με τον τρόπο αυτό άλλοτε εμπλουτίζεται και άλλοτε στρεβλώνεται, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η διαδικασία αυτή εξελίσσεται τόσο που παύει, ουσιαστικά, να συνδέεται με την αφετηρία της.

Η αυτοτελής διαδρομή των κειμένων, ανεξάρτητα, δηλαδή, από το πλαίσιο δημιουργίας τους και από τη γνώμη ή τις προθέσεις των δημιουργών τους, αποτελεί γνωστή ιστορική διαδικασία και οδηγεί σε μια κατάσταση κατά την οποία είτε τα ίδια τα κείμενα συνεχίζουν την αυτόνομη ζωή τους με όλες τις συνέπειες της αυτονομίας αυτής, είτε δημιουργείται μια τάση «αποκάθαρσης» του κειμένου και αναζήτησης του αρχικού τους πλαισίου και των αρχικών τους προθέσεων η οποία άλλοτε στηρίζεται στο περιεχόμενο τους και άλλοτε κινείται καθαρά σε επίπεδο γραμματολογικής προσέγγισης.

Σε κάθε περίπτωση, είτε στην αυτοτελή ζωή των κειμένων είτε στην επιχείρηση αποκάθαρσής τους, δεν είναι δυνατόν να αποφευχθούν οι ηθελμένες ή οι τυχαίες παρανοήσεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων κατά περίπτωση ερμηνειών των κειμένων αυτών. Όσο περισσότερο τα κείμενα αυτά ανάγονται σε κείμενα αναφοράς ή τυποποιούνται ή αποχρυσταλλώνονται δογματικά, τόσο περισσότερες είναι οι δυνατότητες ερμηνείας τους, κατανόησης και παρανόησής τους. Ενώ, ταυτόχρονα, εγείρεται και το θέμα της αυθεντικής, δόκιμης, έστω, και τυπικής ερμηνείας τους, το ζήτημα, δηλαδή, του φορέα αυθεντικής ερμηνείας τους.

Το πρόβλημα που περιγράφεται παραπάνω αποκτά ιδιαίτερες διαστάσεις στις περιπτώσεις όπου τα κείμενα προέρχονται από οργανισμούς οι οποίοι, καθώς εξελίσσονται δυναμικά, παράγουν κείμενα που δεν μπορούν να ακολουθήσουν άλλη διαδρομή απ' αυτή που περιγράφεται προηγούμενα από την ίδια τους τη φύση, ιδιαίτερα, μάλιστα, στις περιπτώσεις εκείνες που επιχειρείται η ανάπτυξη νέων προβληματισμών οι οποίοι προκύπτουν άμεσα και από τη φύση των οργανισμών στο πλαίσιο των εργασιών των οποίων διαμορφώνονται κείμενα και προβληματισμοί².

Όλα όσα αναφέρονται προηγούμενα ισχύουν κατά τρόπο που να αποτελεί τυπικό παράδειγμα του συγκεκριμένου προβληματισμού στην περίπτωση του

2. Χαρακτηριστικά κείμενα τέτοιου τύπου στον τομέα του προβληματισμού ως προς την οργάνωση και την ανάπτυξη του χώρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσαν κατά το πρόσφατο παρελθόν το γνωστό ως *Ειρώπη 2000 κείμενο* (*Ειρώπη 2000, 1992*), η σχετική με την ανάπτυξη του χώρου και τις τάσεις εξέλιξής του μελέτη που εκπονήθηκε στο ίδιο πρόγραμμα της ΕΕ και είναι γνωστή με το όνομα *Ελλάδα-Mezzogiorno* (*Mezzogiorno-Greece, 1995*) για να περιοριστούμε σε αυτά τα δύο πολυσυζητημένα κατά την εποχή τους κείμενα. Είναι προφανές ότι ένας κατάλογος κειμένων αυτού του τύπου εύκολα μπορεί να επεκταθεί και να γίνει πολύ μακρύς.

*Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου*³, ενός κειμένου που είναι γνωστό και ως το *Ευρωχωροταξικό* με το οποίο επιχειρείται η εισαγωγή της χωροταξικής θεώρησης σε επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το οποίο, όπως φαίνεται, έχει ξεπεράσει σε φήμη όλα τα προηγούμενα κείμενα αυτού του τύπου.

Όταν ένα κείμενο, όπως και το *Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου*, συνδέεται, κατά κάποιο τρόπο, με τη διαδικασία των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Κρατών Μελών, τότε οι παρανοήσεις, που περιγράφονται προηγούμενα, μπορούν να οδηγήσουν σε μη επιθυμητά αποτελέσματα και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κοινοτικές Πολιτικές) και στο επίπεδο των Κρατών Μελών (πολιτικές των Κρατών Μελών άλλοτε κεντρικές και άλλοτε αποκεντρωμένες ανάλογα με τη διοικητική δομή των διαφόρων κρατών) κι αυτό γιατί, όπως είναι φυσικό, μεταξύ του Ευρωπαϊκού επιπέδου, του επιπέδου των Κρατών Μελών, και των διαφορετικών επιπέδων διοίκησης στα κράτη αυτά δημιουργούνται σχέσεις που με τη σειρά τους προκαλούν περισσότερες κατανόησεις και ερμηνείες των αρχικών κειμένων⁴.

Με δεδομένο αυτό τον προβληματισμό στο κείμενο που ακολουθεί επιχειρείται η επαναπροσέγγιση του *Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου* (ΣΑΚΧ) που αποτελεί ένα τέτοιου τύπου έγγραφο, το οποίο αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο επίπεδο σχεδιασμού της πολιτικής που συνδέονται με το χώρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μια και με το κείμενο αυτό επιχειρείται να εισαχθεί στη σχετική συζήτηση, παράλληλα με τη διάσταση του χώρου (διοικητικά όρια περιφερειών) που αντιστοιχεί στην περιφερειακή προσέγγιση, και η διάσταση του χώρου που αντιστοιχεί στις γεωγραφικές και χωροταξικές προσεγγίσεις, δηλαδή, η φυσική διάσταση του χώρου.

Στο κείμενο που ακολουθεί επιχειρούνται τρία πράγματα. Το πρώτο συνίσταται στην προσπάθεια αποσαφήνισης του *Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου*. Τί είναι το κείμενο αυτό, πώς, από ποιούς, και πότε παρήχθη, ποιό είναι το περιεχόμενό του και ποιά η ισχύς του, τόσο διακηρυκτικά, όσο και σε επίπεδο εφαρμογής; Αυτή είναι η μία πλευρά του προβληματισμού.

3. Πqβ. EUREK, 1999.

4. Οι αρχές της εταιρικής σχέσης και της επικουρικότητας, που αποτελούν τη βάση εκπόνησης κειμένων τέτοιου τύπου που αποσκοπεί στη διατύπωση ενός προβληματισμού ο οποίος θα μπορούσε να αποτελέσει στο μέλλον την αφετηρία μιας κάποιου τύπου Κοινοτικής πολιτικής, ή που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι πιθανόν οδηγεί προς αυτή την κατεύθυνση, επαρκούν μέχρι του σημείου της διατύπωσης κειμένων τέτοιου τύπου, δεν επαρκούν, όμως, για να περιορίσουν την πληθώρα ερμηνειών ακόμα και στο περιβάλλον εντός του οποίου εκπονήθηκαν τα κείμενα αυτά, πολύ περισσότερο μάλιστα, καθώς η συζήτηση ανοίγει και σταδιακά εμπλέκονται σ' αυτή και άλλοι φορείς, έτσι ώστε ο προβληματισμός να αναπτύσσεται σε δεύτερο και σε τρίτο επίπεδο.

Το δεύτερο θέμα συνδέεται με τη συνέχεια ή το μέλλον του ΣΑΚΧ. Πού βρίσκεται ο προβληματισμός του σήμερα τόσο στο επίπεδο της εφαρμογής όσο και προβληματισμού για τις Ευρωπαϊκές Πολιτικές;

Και, τέλος, πώς συνδέεται η όλη συζήτηση, που περιλαμβάνεται στο ΣΑΚΧ και στη συνέχειά του, με αντίστοιχους προβληματισμούς στο επιστημονικό επίπεδο;

Όπως είναι επόμενο, ο προβληματισμός που συμπεριλαμβάνεται στα τρία αυτά σημεία είναι και σημαντικός και μεγάλος. Προφανώς δεν μπορεί να αναπτυχθεί διεξοδικά στο κείμενο αυτό. Παρόλα αυτά ελπίζουμε ότι αποδίδουμε στη συνέχεια τις κύριες διαστάσεις του από τη σκοπιά μας, έστω και συνοπτικά.

Όλα τα προηγούμενα, τελικά, μπορούν να συνοψιστούν στο ερώτημα, που αποτελεί και το αντικείμενο όσων κολουθούν. Είναι δυνατή η συγκρότηση και η άσκηση με επιτυχία μιας πολιτικής χωρικής ανάπτυξης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (της Ευρωπαϊκής Ένωσης) στο σημερινό Ευρωπαϊκό περιβάλλον και ποιες θα μπορούσαν να είναι οι προοπτικές μιας τέτοιας πολιτικής στο μέλλον⁵;

2. Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου

2.1 Η διαδικασία εκπόνησης και η δομή του κειμένου

Το Σχέδιο της Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) αποτελεί το προϊόν της συνεργασίας των δεκαπέντε Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Με την έννοια αυτή το ΣΑΚΧ, αν και μοιάζει πολύ με τα κείμενα που εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως Ανακοινώσεις, Μελέτες και θεσμικά προβλεπόμενες εκθέσεις, δεν αποτελεί Κοινοτικό έγγραφο.

Το ΣΑΚΧ εκπονήθηκε, κατόπιν αποφάσεως μιας άτυπης συνάντησης των αρμοδίων για την Περιφερειακή πολιτική και τη Χωροταξία υπουργών των Κρατών Μελών της Ένωσης κατά τη διάρκεια της Βελγικής Προεδρίας στη Λιέγη το Νοέμβριο του 1993, από μια ομάδα η οποία τυπικά θεωρείτο ως ομάδα εμπειρογνομόνων. Στην ομάδα αυτή συμμετείχαν, πάντως, υψηλόβαθμα στελέχη των αρμοδίων υπουργείων και εμπειρογνώμονες. Η όλη εργασία πραγματοποιήθηκε, επομένως, τυπικά, στο πλαίσιο των εργασιών μιας επι-

5. Ο συγγραφέας του κειμένου αυτού συμμετείχε στις σχετικές διαδικασίες από την περίοδο της εκπόνησης των διακρατικών μελετών που ακολούθησαν το έγγραφο *Ευρώπη 2000* στην αρχή ως ένας εκ των δύο συντονιστών της Μελέτης *Κεντρικής Μεσογείου (Ελλάδα-Mezzogiorno)*, στη συνέχεια ως εμπειρογνώμων για τα θέματα αυτά της ΕΕ (περίοδος Βελγικής Προεδρίας 1993). Έκτοτε συμμετέχει σε όλες τις διαδικασίες που συνδέονται με τον προβληματισμό της χωρικής ανάπτυξης και της σύνδεσής της με την περιφερειακή πολιτική σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης ως εμπειρογνώμονας της Ελληνικής πλευράς (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών) μέχρι το τέλος του 2003.

τροπής εμπειρογνώμωνων με το όνομα Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης (ΕΧΑ) της οποίας πρόεδρος ήταν ένας εκπρόσωπος του Κράτους που είχε την Προεδρία του Συμβουλίου, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε αναλάβει τη γραμματεία και τη χρηματοδότηση της Επιτροπής αυτής. Πρακτικά το ΣΑΚΧ προέκυψε από τη μακροχρόνιο συνεργασία στελεχών ανωτάτου επιπέδου.

Το πρώτο σχέδιο του ΣΑΚΧ παρουσιάστηκε σε μια άλλη άτυπη συνάντηση των αρμοδίων υπουργών στο Noordwijk της Ολλανδίας τον Ιούνιο του 1997⁶. Στη συνέχεια το κείμενο έτυχε επανεπεξεργασίας από μια υποομάδα της ΕΧΑ που συγκροτήθηκε από εμπειρογνώμονες επιστήμονες και πήρε τη προσωρινή μορφή με την οποία παρουσιάστηκε σε μια άλλη διυπουργική συνάντηση στην Γλασκώβη τον Ιούνιο του 1998⁷. Το ΣΑΚΧ πήρε την οριστική του μορφή μετά από μια γενική συζήτηση του, για ακόμα μια φορά, περίπου ένα χρόνο μετά, επί Γερμανικής Προεδρίας στην αντίστοιχη άτυπη συνάντηση υπουργών στο Potsdam το Μάιο του 1999⁸.

Όμως, η διαδικασία που ολοκληρώθηκε ως προς το πρώτο της στάδιο το 1999 δεν άρχισε ξαφνικά το 1993 στη Λιέγη. Ήδη αρκετά χρόνια πριν, κατά τις προηγούμενες προεδρίες⁹ είχε αρχίσει η συζήτηση σχετικά με τα θέματα περιφερειακής πολιτικής και χωροταξίας.

Την ίδια περίοδο, περίπου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την αρμόδια για την Περιφερειακή Πολιτική Γενική Διεύθυνση, τότε ΓΔ XVI, τώρα ΓΔ Regio, προχώρησε στη γνωστή Ανακοίνωση «Ευρώπη 2000» η οποία αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια θεώρησης ταυτόχρονα ζητημάτων Περιφερειακής Πολιτικής και από χωροταξική οπτική¹⁰.

Στη συνέχεια αυτής της Ανακοίνωσης η ΕΕ-ΓΔ XVI προχώρησε στην προκήρυξη και ανάθεση των γνωστών δέκα διακρατικών μελετών για τα Κράτη Μέλη της Ένωσης και για τις ευρύτερες περιοχές που περιέβαλαν τότε την Ένωση¹¹.

Η διαδικασία αυτή ολοκληρώθηκε με μια δεύτερη ανακοίνωση της ΕΕ-ΓΔ XVI με τίτλο «Ευρώπη 2000+» που ολοκλήρωνε τον προβληματισμό που είχε

6. Πρβ. ESDP, 1997.

7. Πρβ. ESDP, 1998.

8. Πρβ. EUREK, 1999.

9. Ο προβληματισμός άρχισε στη Nantes της Γαλλίας το 1989. Άρα η όλη προσπάθεια μπορεί να περιοδολογηθεί στην πρώτη φάση 1989-1993, τη φάση προετοιμασίας, στη δεύτερη φάση εκπόνησης και μερικής εφαρμογής μέσα από τη σχετική γραμμή του Interreg II 1993-1999, στην ενδιάμεση φάση 1999-2002, και στη φάση που διανύεται έκτοτε.

10. Πρβ. Ευρώπη 2000, 1992.

11. Πριν δηλαδή τη διευκρίνιση του 1994 κατά την οποία έγιναν μέλη της Ένωσης η Σουηδία, η Φινλανδία και η Αυστρία.

τεθεί επί τάπητος με την πρώτη σε πρώτη φάση¹². Στην ανακοίνωση αυτή εκτός του ευρύτερου προβληματισμού για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χωρική οργάνωση της Ευρώπης, την ανάπτυξη ειδικών χωρικών συνόλων και τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού¹³ παρουσιάστηκαν και τα πορίσματα των διακρατικών μελετών.

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία στηρίχθηκε στα σχετικά άρθρα για την Περιφερειακή Πολιτική της Συνθήκης και σε μια πρόσφορη ερμηνεία τους, από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντιμετώπιστηκε διαφορετικά από τα διάφορα Κράτη Μέλη.

Ενώ γίνονταν γενικά αποδεκτό ότι η νέα διευρυνόμενη Ευρώπη θα πρέπει σταδιακά να αναπτύξει μια κοινή αντίληψη για το χώρο της, και, μάλιστα, αυτό θεωρήθηκε ιδιαίτερα εμφανές μετά τις εξελίξεις του 1989 και το άνοιγμα των συνόρων σε όλη την Ευρώπη, άλλα Κράτη αντιμετώπισαν με ενθουσιασμό την ιδέα της σταδιακής συγκρότησης μιας Ευρωπαϊκής πολιτικής σχετικής με το χώρο, άλλα θεώρησαν ότι κάτι τέτοιο δεν συνάδει με τις αρμοδιότητες της Επιτροπής όπως αυτές προσδιορίζονται στη Συνθήκη, και άλλα Κράτη Μέλη θεώρησαν ότι τίθεται θέμα συγκεκριασμού της προτεινόμενης προσέγγισης με την ήδη ασκούμενη πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Αυτές οι τρεις διαφορετικές απόψεις, που πολλές φορές αναπτύσσονται και στο εσωτερικό των Κρατών Μελών μεταξύ των Υπουργείων που εμπλέκονται στη διαδικασία, ο προβληματισμός της οποίας από το Noordwijk και μετά επεκτάθηκε και σε αστικά θέματα, πρόκειται να παρακολουθούν σταθερά στη συνέχεια τον σχετικό με τα χωρικά ζητήματα προβληματισμό. Είναι προφανές ότι η τελευταία εκδοχή του ΣΑΚΧ, η εκδοχή του Potsdam το 1999, αποτελεί και το «εν ισχύι» κείμενο. Όμως, οι περισσότερες παραλλαγές του, αλλά και ο χρόνος εκπόνησής του, από το 1993 έως το 1997, και οριστικοποίησής του, από το 1977 μέχρι το 1999, αποτελούν τεκμήρια της σταδιακής προσέγγισης του αντικειμένου και της έντασης του προβληματισμού.

Επιπρόσθετα, ο ίδιος ο τίτλος αποτελεί τεκμήριο μιας αμηχανίας ως προς το αντικείμενο αυτό καθαυτό, αλλά και της βούλησης να προχωρήσει ο σχετικός προβληματισμός προφανώς όχι μόνο στο επίπεδο προβληματισμού, αλλά και στο επίπεδο εφαρμογής, έτσι ώστε να αυξηθεί η «προστιθέμενη αξία της προσέγγισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο».

12. Πρβ. *Europe 2000+*, 1994.

13. Πρβ. *Compendium*, 1997 καθώς και της ανά Κράτος Μέλους προσεγγίσεις όπου αναδεικνύονται οι σημαντικές διαφορές που χαρακτηρίζουν τον τομέα της διαχείρισης του χώρου στην ΕΕ, αλλά και ο διαφορετικός βαθμός αποτελεσματικότητας των ασκούμενων στον τομέα αυτό πολιτικών.

Πράγματι ο τίτλος διαφέρει τουλάχιστο σε τέσσερις από τις 11 ευρωπαϊκές γλώσσες. Στα αγγλικά το κείμενο χαρακτηρίζεται «Perspective», δηλαδή «προοπτική», στα γαλλικά «Schema», δηλαδή σχήμα, πλαίσιο, σκιαγράφηση, στα γερμανικά «Konzept», δηλαδή αντίληψη, πλαίσιο και στα ελληνικά «Σχέδιο».

Δεν είναι μόνο αυτή η γλωσσική διαφορά που υποκρύπτει διαφορετικές αντιλήψεις, ως προς το σχεδιασμό και τη διαχείριση του χώρου, σε σχέση με τις ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις και πολιτικές από την πλευρά των αρχών των Κρατών Μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η όλη προσπάθεια χαρακτηρίζεται ως συμβολή στη «χωρική ανάπτυξη» (spatial development, développement spatial, räumliche Entwicklung.). Και αυτό γιατί για να αποφευχθεί η αναφορά σε έναν όρο που θα μπορούσε να παραπέμπει σε κυρίαρχες σε κάποιο από τα Κράτη Μέλη αντιλήψεις και πρακτικές ως προς το σχεδιασμό και τη διαχείριση του χώρου, όπως π.χ. Raumordnung, physical planning ή aménagement du territoire, δημιουργήθηκε, κατά την Κοινοτική παράδοση ένας νέος όρος. Από τότε ο όρος «χωρική ανάπτυξη», αν και δεν έχει διευκρινιστεί ούτε σε επίπεδο θεωρίας, ούτε σε επίπεδο πολιτικής, άρχισε τη διαδρομή του κατά επιχειρησιακό και λειτουργικό τρόπο.

Η έννοια άλλοτε αποκτά το περιεχόμενο που της προσδίδουν τα όργανα και τα κείμενα στα οποία αυτή αναφέρεται και άλλοτε κινείται αυτόνομα συμβάλλοντας είτε θετικά είτε με παρανοήσεις στη συζήτηση¹⁴.

Τώρα, σε τι διαφέρουν οι διαδοχικές εκδοχές του ΣΑΚΧ. Η πρώτη και η δεύτερη δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές, δηλαδή το κείμενο του Noordwijk (1992) και της Γλασκώβης (1988) είναι περίπου ίδια. Το δεύτερο απλώς έχει εμπλουτιστεί με ορισμένα στοιχεία και θέματα προβληματισμού και έχει τύχει γλωσσικής επανεπεξεργασίας. Και τα δύο ακολουθούν την ίδια δομή. Αποτελούνται από τέσσερα μέρη. Στο πρώτο τεκμηριώνεται η ανάγκη χωρικής προσέγγισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι στόχοι και η χρησιμότητα του κειμένου, η ισχύς του και η οπτική της προσέγγισης. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται μια εικόνα του χώρου της Ευρώπης, χαρακτηριστικών προβλημάτων που συν-

14. Πρβ. ενδεικτικά τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στο Παράρτημα 2. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι πολλοί συγγραφείς από αυτούς που αναφέρονται στο συγκεκριμένο κατάλογο είναι πανεπιστημιακοί ή μελετητές που εμπλέκονται είτε έμμεσα στη σχετική διαδικασία ως ειδικοί μελετητές και σύμβουλοι, είτε λειτουργούν ως «παρατηρητές» του όλου εγχειρήματος για προφανείς επιστημονικούς και επαγγελματικούς λόγους. Το βιβλίο των Faludi/Waterhouse, 2002 αποτελεί ενδιαφέρον παράδειγμα προς την κατεύθυνση αυτή. Αντίθετα, ο προβληματισμός τοποθετείται σ' ένα ευρύτερο πεδίο πολιτικού και θεσμικού προβληματισμού στις δημοσιεύσεις των Demathas, 1996, Demathas, 1997 και Μέλισσας, 2002, αντίστοιχα. Οι Ανδρικοπούλου/Καικιάς, 2000 (επ.) τοποθετούν τον προβληματισμό τους σε ένα ακόμα πιο ευρύ πεδίο.

δέονται με το χώρο και επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση των επιπτώσεων στο χώρο των Κοινοτικών Πολιτικών. Το τρίτο μέρος αναφέρεται στους στόχους και στις επιλογές πολιτικής. Το τέταρτο μέρος, τέλος, προχωρά στην εφαρμογή του ΣΑΚΧ ορίζοντας κανόνες και περιγράφοντας σχετικές δράσεις του παρόντος και του μέλλοντος.

Το κείμενο του Potsdam, δηλαδή, η τελική εκδοχή, ακολουθεί μια διαφορετική δομή αν και εξακολουθεί να αναφέρεται στα ίδια ζητήματα. Αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο τοποθετείται ο προβληματισμός, που συνδέεται με την άσκηση της πολιτικής, και στο δεύτερο τα θέματα, που συνδέονται με τα χωρικά προβλήματα και την εφαρμογή πολιτικής. Το πρώτο μέρος ξεκινά με την ανάγκη προβληματισμού ως προς το χώρο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και προχωρά στους στόχους, στο καθεστώς και στη διαδικασία εκπόνησης του ΣΑΚΧ. Συνεχίζει με τη συνοπτική διερεύνηση των επιπτώσεων των Κοινοτικών Πολιτικών στο χώρο και προχωράει σ' αυτό που θεωρείται η «καρδιά» του κειμένου, στους στόχους και στις επιλογές του, για να ολοκληρωθεί με τη διαδικασία εφαρμογής του ΣΑΚΧ σε επίπεδο διαδικασιών και με τους νέους προβληματισμούς που έθετε η, ήδη, τότε ορατή διεύρυνση. Το δεύτερο μέρος ασχολείται με τους προβληματισμούς που συνδέονται με το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις τάσεις και τις προοπτικές του και ολοκληρώνεται με τις διαδικασίες εφαρμογής του σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Επομένως, αν τα κείμενα αυτά δεν παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές, γιατί διαφέρουν ως προς τη δομή τους; Φαίνεται ότι η διαφορά αυτή αντιστοιχεί σε δύο τρόπους προσέγγισης του αντικειμένου.

Θα μπορούσε ο ένας τρόπος, που αντιστοιχεί και στις δύο πρώτες εκδόχές του κειμένου, να ονομασθεί η κλασική προσέγγιση και ο δεύτερος, που αντιστοιχεί στην τρίτη και τελική εκδοχή, να ονομαστεί η «πολιτική» προσέγγιση.

Ως κλασική προσέγγιση μπορεί να θεωρηθεί η πρώτη προσέγγιση σύμφωνα με την οποία διαπιστώνεται το προς εξέταση ζήτημα και στη συνέχεια επιχειρείται η ανάλυση των δεδομένων για να οδηγηθεί ο προβληματισμός σε προτάσεις λύσης μέσα από την πολιτική. Πρόκειται, δηλαδή, για την κλασική χωροταξική μέθοδο προσέγγισης.

Πράγματι αυτή η μέθοδος ακολουθήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Φάνηκε, όμως, ότι οι δυσκολίες ήταν πολλές μια και διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές, κατά την εκπόνηση του κειμένου, και ως προς τα διαθέσιμα στοιχεία (χρονικές στιγμές αναφοράς, ορισμοί κ.λπ.) και ως προς τα συστήματα σχεδιασμού του χώρου στα Κράτη Μέλη¹⁵ και, κυρίως, ως προς την κατανόηση του

15. Έχει γίνει ήδη αναφορά στο *Compendium*, 1997.

τρόπου με τον οποίο τα ζητήματα του χώρου συνδέονται με τις λοιπές ασκούμενες πολιτικές σε Ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η αδυναμία ήταν γνωστή από την αρχή της προσπάθειας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τη συνεργασία των Κρατών Μελών προσπάθησε να συγκροτήσει ένα «Παρατηρητήριο για τη Χωροταξία» σε επίπεδο ερευνητικών κέντρων της χωροταξίας και της περιφερειακής ανάλυσης και πολιτικής ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Όμως, η προσπάθεια αυτή δεν προχώρησε και από τότε το θέμα του Παρατηρητηρίου εμφανίζονταν, χωρίς αποτέλεσμα, σε όλες περίπου τις συνεδριάσεις της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης μέχρι το 1997, όπου στο Echternach του Λουξεμβούργου αποφασίστηκε η συγκρότηση του, πάλι σε επίπεδο αρμοδίων για τη χωροταξία Υπουργών. Τελικά η δομή που δημιουργήθηκε άρχισε τη λειτουργία της το 2002 ως πρόγραμμα του Interreg III¹⁶.

Οι δυσκολίες συγκρότησης μιας ολοκληρωμένης επιστημονικά και πολιτικά προσέγγισης με την οποία να συμφωνούν και τα δεκαπέντε Κράτη Μέλη και η Επιτροπή στη βάση των διαθέσιμων στοιχείων και η αναδυόμενη πίεση ολοκλήρωσης του έργου της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης οδήγησαν, τελικά, στην ανατροπή της μεθόδου προσέγγισης. Οι φιλοδοξίες της ανάλυσης και του συντονισμού περιορίστηκαν ενώ αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητά τους. Η λύση που φάνηκε πρόσφορη ήταν αυτή που οδήγησε στην τελική εκδοχή του κειμένου. Με την αντιστροφή στο κείμενο οι στόχοι και οι επιλογές πολιτικής κατέστησαν ο πυρήνας του. Το κείμενο με τον τρόπο αυτό από κείμενο προβληματισμού και ανάλυσης έγινε ένα κείμενο διακήρυξης στόχων και οδηγός άσκησης πολιτικής. Έγινε ένα κείμενο, δηλαδή, που αντιστοιχεί, περισσότερο απ' ό,τι το πρώτο, και στο σώμα που το παρήγαγε, αλλά και στο σώμα που το υιοθέτησε, μια και τα δύο αυτά σώματα μπόρεσαν, όπως φάνηκε, να φθάσουν σε ομοφωνία ύστερα από μακρές και επίμονες συζητήσεις. Όπως επίσης φάνηκε, η επιστημονική επικύρωση του κειμένου δεν θα μπορούσε ποτέ να ολοκληρωθεί στο επίπεδο των σωμάτων αυτών τα οποία βουλευόνται καθαρά πολιτικά στηριζόμενα ενίοτε και σε επιστημονικές απόψεις, και σωστά, παρά έμμεσα και περιστασιακά, στο βαθμό, που κατά καιρούς ή και μόνιμα, τα Κράτη Μέλη επέλεγαν να εμπλέκουν στη διαδικασία την επιστημονική κοινότητα ζητώντας τις συμβουλές της¹⁷.

16. Συγκεκριμένα ως πρόγραμμα της Πρωτοβουλίας Interreg III σύμφωνα με το άρθρο 53 του σχετικού κανονισμού το οποίο δίνει τη δυνατότητα συμμετοχής σε όλα τα Κράτη Μέλη.

17. Στο σημείο αυτό τίθεται, έτσι και θεωρητικά, το ζήτημα της προόδου της βασικής έρευνας ως προς το συγκεκριμένο πεδίο. Δεν είναι εδώ ο τόπος να αναπτυχθούν οι λόγοι της καθυστέρησης που παρατηρείται στον τομέα, συνδέονται, όμως, με τις διαδικασίες χρηματοδότησης της έρευνας, με τον κυρίαρχο χαρακτήρα εφαρμοσμένης έρευνας, που αυτή συνήθως προσλαμβάνει, και με τις πιέσεις, που συνήθως ασκούνται από τη πλευρά κάθε επιπέδου διοίκησης για γρήγορα και απτά αποτελέσματα των ερευνητικών προσπαθειών.

2.2 Οι στόχοι, το καθεστώς και η εφαρμογή του ΣΑΚΧ

Οι στόχοι του ΣΑΚΧ κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες στους «βασικούς στόχους» και στους «στόχους και τις επιλογές πολιτικής για το χώρο της ΕΕ»¹⁸.

Οι πρώτοι είναι τρεις: η οικονομική και κοινωνική συνοχή, η προστασία των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του Ευρωπαϊκού χώρου.

Οι στόχοι της δεύτερης ομάδας χωρίζονται σε τρεις ενότητες¹⁹. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει την «Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και μια νέα σχέση πόλης – υπαίθρου», η δεύτερη την «Ισότητα πρόσβασης σε υποδομές και γνώση», και η τρίτη τη «Συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς»²⁰.

Κάθε ένας από τους στόχους αυτούς διακρίνεται σε περισσότερο συγκεκριμένους επιμέρους στόχους οι οποίοι υπηρετούν την επίτευξή του και αυτοί οι επιμέρους στόχοι επιμερίζονται σε επιλογές πολιτικής. Συνολικά αναφέρονται εξήντα επιλογές πολιτικής²¹.

Ως προς την ισχύ (καθεστώς) του ΣΑΚΧ τα πράγματα είναι επίσης σαφή. Το ίδιο το κείμενο αποτελεί ένα «νομικά μη δεσμευτικό έγγραφο που διατυπώνει ένα πλαίσιο πολιτικής με σκοπό τη βελτίωση της συνεργασίας και της αποτελεσματικότητας των ήδη ασκούμενων πολιτικών σε όλα τα επίπεδα»²².

Η εφαρμογή του, τέλος, είναι ευθύνη των φορέων άσκησης πολιτικής²³ σε κάθε διακριτό επίπεδο (Κοινοτικό, Κράτους Μέλους, Περιφερειών κ.λπ.), αλλά και σε διακρατικό επίπεδο μέσα από την Πρωτοβουλία Interreg και το συγκεκριμένο σκέλος της (Interreg IIc στο Β΄ Κ.Π.Σ. και Interreg IIb στο Γ΄ Κ.Π.Σ.). Η συνεργασία εδώ αναπτύσσεται σε τρία ευρύτερα θεματικά σύνολα: Τα Γενικά Προγράμματα Συνεργασίας, το Πρόγραμμα και τις Πρωτοβουλίες για την πρόληψη των πλημμυρών και την καταπολέμηση της ξηρασίας, και τις Καινοτόμες Δράσεις του άρθρου 10 του ΕΠΤΑ.

Αντίστοιχα τα Προγράμματα αυτά αναπτύσσονται στις εξής χωρικές ενότητες:

α) Περιοχή Β. Θάλασσας, Περιοχή Μητροπόλεων Β. Ευρώπης, Νοτιοδυτική Ευρώπη, Περιοχές Κεντρικής Ευρώπης και Αδριατικής – Δούναβη – Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης, Περιοχή Βαλτικής, Περιοχή Δυτικής Μεσογείου και Νοτίων Άλπεων, Περιοχή Ατλαντικού.

18. ΣΑΚΧ, σελ. 11.

19. ΣΑΚΧ, σελ. 11.

20. ΣΑΚΧ, σελ. 22 κ. ακ.

21. Πρβ. Παράρτημα 1.

22. ΣΑΚΧ, σελ. 12.

23. ΣΑΚΧ, σελ. 12.

(β) Δράσεις για την πρόληψη των πλημμυρών Ρήνου – Μούση και Ιταλίας – Γαλλίας. Πρόγραμμα για την καταπολέμηση της ξηρασίας (εθνικά προγράμματα).

(γ) Βόρεια Περιφέρεια, Πύλη προς τη Μεσόγειο, Περιοχή Άλπεων, Περιοχή Κεντρικής και Ανατολικής Μεσογείου (Archi-med)²⁴.

Η εικόνα είναι σαφής. Το ΣΑΚΧ αποτελεί ένα μη δεσμευτικό κείμενο στο οποίο διατυπώνονται περισσότεροι στόχοι ομαδοποιημένοι κατά τρόπο που να ικανοποιούν την επίτευξη των κυρίων ή βασικών στόχων του και οι οποίοι για να οδηγήσουν σε αποτελέσματα αναλύονται σε επιλογές πολιτικής.

Η εφαρμογή πραγματοποιείται μέσα από τις πολιτικές των Κρατών Μελών σε εθελοντική βάση. Το ίδιο ισχύει και για το διύληρεσιακό επίπεδο της Κοινότητας, δηλαδή, και για τις άλλες Κοινοτικές Πολιτικές, πλην των άμεσα εφαρμοζομένων από τη ΓΔ Regio²⁵.

2.3. Σχόλια

Σχόλια ως προς τους στόχους

Με δεδομένη, τώρα, τη διαδικασία εκπόνησης του ΣΑΚΧ, το περιεχόμενο και το καθεστώς του μπορούμε να προχωρήσουμε σε ορισμένα σχόλια.

Το τελικό κείμενο έχει στην ουσία παρουσιαστεί κατά έναν τρόπο που επιτρέπει να χαρακτηριστεί το ΣΑΚΧ ως πολιτικό κείμενο, με την έννοια ότι αυτό που κυριαρχεί στη συγκεκριμένη εκδοχή συνίσταται στη διαπίστωση της ανάγκης άσκησης πολιτικής που να λαμβάνει υπόψη της τη χωρική διάσταση, μέσα από την επιδίωξη ενός συνόλου βασικών στόχων, κυρίων στόχων και επιλογών που περιγράφουν συνολικά την πολιτική αυτή.

Το κείμενο αποτελεί ουσιαστικά μια πλήρη καταγραφή στόχων και επιλογών με την οποία μπορεί να ταυτιστεί είτε στο σύνολό της είτε επιλεκτικά καθένα από τα Κράτη Μέλη, αλλά και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκε ένα κοινό σημείο αναφοράς για όλους όσους συμμετείχαν και συμμετέχουν στη συγκεκριμένη διαδικασία. Το γεγονός του συμβουλευτικού ή του μη δεσμευτικού χαρακτήρα του κειμένου, όπως είναι φυσικό, συμβάλλει κι αυτό με τη σειρά του στην αναγωγή του σε σημείο αναφοράς μια και κάθε άλλη φόρτισή του θα οδηγούσε σε ανακίνηση ζητημάτων τα οποία συνδέονται με τη διασαφήνιση του περιεχομένου πολλών από τους όρους που συμπεριλαμβάνονται στο κείμενο και οι οποίοι, καθώς δεν ορίζονται με

24. ΣΑΚΧ σελ. 46 κ. ακ.

25. Μπορεί να σημειωθεί ότι τις εργασίες των σχετικών οργάνων παρακολουθεί συστηματικά μόνο εκπρόσωπος της αρμόδιας για το Περιβάλλον Γενικής Διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

ακρίβεια, γίνονται κατανοητοί κατά περίπτωση κατά τρόπο που δεν ταυτίζεται απαραίτητα πάντοτε στα διάφορα Κράτη Μέλη²⁶. Η διαδικασία αυτή είναι χαρακτηριστική για την «πρόοδο» των εργασιών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ή σε Κοινοτικό επίπεδο μια και, προφανώς, η απόλυτη διασαφήνιση εννοιών και όρων προϋποθέτει συμφωνία η οποία δεν μπορεί να διασφαλιστεί εκ προοιμίου. Αντίθετα, η δημιουργία όρων κοινής αποδοχής, ακόμα κι αν αυτοί γίνονται κατανοητοί κατά τρόπο που παρεκκλίνει από περίπτωση σε περίπτωση, επιτρέπει τη συγκρότηση της συζήτησης και την προαγωγή της. Όταν, τελικά, μέσα από την ίδια τη διαδικασία και τις διαπραγματεύσεις τα πράγματα ωριμάσουν, τότε ο προβληματισμός είτε αποκρυσταλλώνεται ως πολιτική, είτε εντάσσεται σε μια ήδη υπάρχουσα πολιτική, αποβάλλει τον «σχετικά ασαφή» χαρακτήρα του, και οδηγείται στο επίπεδο σαφήνειας που διαμορφώνουν οι κανονισμοί εφαρμογής των συγκεκριμένων πολιτικών οι οποίοι συνδέονται είτε με θεσμικές ρυθμίσεις (Οδηγίες) είτε με συγκεκριμένους πόρους από τον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Αυτή η πολιτική διάσταση έχει, επομένως, προκινήσει ως ένας συμβιβασμός, ως μια φυγή προς τα μπρος, μια και ο άλλος, ο παραδοσιακός τρόπος προσέγγισης, όπως φάνηκε σχετικά νωρίς, δεν μπορούσε να οδηγήσει σε αποτελέσματα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα μέσα από τους υφιστάμενους θεσμούς.

Πολύ νωρίς φάνηκε ότι τόσο οι αντιλήψεις και τα συστήματα σχεδιασμού των Κρατών Μελών παρουσίαζαν σημαντικές διαφορές, που δεν ήταν εύκολο να γεφυρωθούν²⁷ σε μια προσέγγιση αποκομμένη από την άσκηση πολιτικής, δηλαδή σε ακαδημαϊκό επίπεδο, όσο και ότι τα διάφορα συστήματα συγκέντρωσης και παρουσίασης στοιχείων για τις εξελίξεις στο χώρο μπορούσαν να οδηγήσουν σε αποτελέσματα περισσότερο μέσα από τη διατύπωση κοινών προβλημάτων και από την αναζήτηση απαντήσεων, παρά μέσα από κοινές προσεγγίσεις από τα κάτω.

Φαίνεται, ότι και οι επιστημονικές απόψεις στον τομέα του σχεδιασμού του χώρου, δηλαδή η χωρική ανάλυση, και η διαχείριση-σχεδιασμός του χώρου μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές πρέπει να περάσουν μια μεγάλη φάση προσαρμογής ώστε κάτι τέτοιο να γίνει αποτελεσματικό και να αποτελέσει παγιωμένη πρακτική. Η αδυναμία αυτής της προσέγγισης φάνηκε όταν κατά τη φάση εκπόνησης του SDEC ή ΣΑΚΧ, το 1995, η Γαλλική Προεδρία επιχείρησε να απεικονίσει τις μελλοντικές εξελίξεις σε επίπεδο των τριών κυρίων στόχων σε

26. Οι διαφορές κατανόησης διαφόρων εννοιών που συμπεριλαμβάνονται στο κείμενο δεν περιορίζονται στο επίπεδο των διαφόρων Κρατών Μελών. Ορισμένες φορές επεκτείνονται και στο εσωτερικό των Κρατών Μελών στους εκπροσώπους των διαφορετικών υπουργείων που απαρτίζουν τις εθνικές αντιπροσωπείες, επεκτείνονται ακόμα και σε διαφορετικά επίπεδα της διοίκησης, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ομοσπονδιακών κρατών.

27. Πρβ. *Compendium*, 1997, ιδιαίτερα τα ξεχωριστά, ανά Κράτος Μέλος, εκτός βασικού κειμένου τεύχη της τότε Ευρωπαϊκής Ένωσης.

σενάρια συνθέτοντας αντίστοιχες προτάσεις των Κρατών Μελών²⁸. Η εικόνα που προέκυψε ήταν αποκαρδιωτική καθώς κάθε χώρα επέλεξε ως πλέον πιθανό ένα σενάριο που θα μπορούσε επιεικώς να χαρακτηριστεί ως απαισιόδοξο²⁹. Η προσπάθεια επαναπροσέγγισης του αντικειμένου ένα χρόνο μετά κατά την Ιταλική Προεδρία δεν οδήγησε σε κανένα αποτέλεσμα³⁰.

Η τάση αυτή εξηγείται αν ληφθεί υπόψη ότι η άρρητη προσδοκία όλων συνίστατο στο γεγονός ότι όσο πιο προβληματική παρουσιαστεί ως προς τη χωρική ανάπτυξη η κατάσταση μιας χώρας τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες, σε περίπτωση άσκησης πολιτικής προς την κατεύθυνση της χωρικής ανάπτυξης, να ζητηθούν περισσότεροι πόροι από το συγκεκριμένο Κράτος Μέλος.

Ενδιάμεσα, δηλαδή, μεταξύ της Γαλλικής και της Ιταλικής προεδρίας κατά την Ισπανική, τέθηκε το ζήτημα της ανάγκης εμβάθυνσης των σχετικών με τη χωρική ανάπτυξη γνώσεων, αλλά και το ζήτημα ότι πολλές φορές αποτυπώνονται στο χώρο, κατά συγγενή τρόπο, καταστάσεις των οποίων τα αίτια είναι εντελώς διαφορετικά έως και εντελώς αντίθετα, όπως για παράδειγμα προβλήματα προσπελασιμότητας λόγω έλλειψης υποδομών, αλλά και λόγω υπερεκμετάλλευσης των υποδομών³¹.

Σχόλια ως προς τη εφαρμογή

Το ζήτημα της εφαρμογής του ΣΑΚΧ παραπέμπει σε μια σειρά επιμέρους προβληματισμών. Συγκεκριμένα πρόκειται για το ζήτημα της ιεράρχησης των στόχων και επιλογών, των μέσων που διαθέτουν τα Κράτη Μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την εθελοντική επιδίωξη των διαφόρων στόχων και επιλογών και για την άμεση εφαρμογή μέσα από το σχετικό σκέλος της Πρωτοβουλίας *Inferreg* IIc και IIb.

Πέρα από τον προβληματισμό αυτό, το ζήτημα της εθελοντικής εφαρμογής συνδέεται άμεσα με ορισμένα επιμέρους ζητήματα, όπως: (α) με το ζήτημα του συντονισμού με το ΣΑΚΧ των λοιπών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους στόχους της Περιφερειακής πολιτικής, (β) με το ζήτημα του εθελοντικού συ-

28. Περ. σχετικούς χάρτες που εκπόνησε η Γαλλική προεδρία για το άτυπο Συμβούλιο των αρμοδίων υπουργών στο Στρασβούργο και τη συμβολή της Ελλάδας στη προσπάθεια αυτή ΥΠΕΘΟ/ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995.

29. Η υπόθεση ότι η στάση αυτή υιοθετήθηκε στηριζόμενη στην αντίληψη ότι η παρουσίαση της πραγματικότητας με προβλήματα είναι πιθανό να οδηγήσει σε ευνόιες χρηματοδοτήσεις δράσεων προς την κατεύθυνση της χωρικής ανάπτυξης στο μέλλον είναι υπερβολική, δεν απέχει, πάντως, ιδιαίτερα από τους άρρητους προβληματισμούς αυτού του τύπου που οπωσδήποτε συνδέονται με την προσέγγιση.

30. Με αποτέλεσμα, τελικά, να μην ολοκληρωθούν ποτέ οι σχετικοί χάρτες που ετοιμάστηκαν για το άτυπο συμβούλιο της Βενετίας.

31. Μέρος αυτού του προβληματισμού βρίσκεται σήμερα σε ορισμένες από τις μελέτες που εκπονούνται την περίοδο αυτή στο πλαίσιο του σχετικού με το Παρατηρητήριο (ESPON) Προγράμματος.

ντονισμού της Περιφερειακής πολιτικής που εφαρμόζεται στα Κράτη Μέλη, με τους στόχους του ΣΑΚΧ (γ) με τη διαμόρφωση μιας επιμέρους κατά Κράτη Μέλη ή καθ' ομάδες Κρατών Μελών ή Περιφερειών μιας ιεραρχίας των επιλογών που αναφέρονται στο ΣΑΚΧ, και τέλος (δ) με τη διερεύνηση του γνωστού θέματος κατά πόσο οι επιδιωκόμενοι βασικοί στόχοι είναι δυνατόν να επιδιώκονται με τα διαθέσιμα μέσα άσκησης οικονομικής πολιτικής εν γένει και στα τρία επίπεδα, το Κοινοτικό, το επίπεδο των Κρατών Μελών και των Περιφερειών, στο ευρύτερο πλαίσιο που καθορίζεται από την συνολική οικονομική πολιτική.

Το πρώτο θέμα παρατέμπει άμεσα στο συντονισμό των Κοινοτικών πολιτικών, ο οποίος όπως είναι γνωστό αποτελεί ρητή επιταγή της Συνθήκης στο θέμα της επιδίωξης της Οικονομικής και Κοινωνικής Συνοχής. Με δεδομένη τη δομή της Ένωσης σήμερα, και με δεδομένο τον τρόπο χρηματοδότησής της είναι τεχνικά δυνατός, πέρα από το επίπεδο προθέσεων και διακηρύξεων, ένας λειτουργικός συντονισμός των πολιτικών της Ένωσης συνολικά, όσο και αν είναι επιθυμητό κάτι τέτοιο; Πως συνδέεται το ζήτημα του συντονισμού με τα χρηματοδοτικά σχήματα της Ένωσης;

Ποιες από τις πολιτικές αυτές και ως ποιο σημείο σχεδιάζονται κατά τρόπο που να επιτρέπει διαδικασίες συντονισμού πέρα από την αλληλοενημέρωση; Και, τελικά, πως μπορούν να συντονίζονται πολιτικές όταν μερικές από αυτές συγκροτούνται χωρίς ρητή χωρική διάσταση;

Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να δοθούν εδώ διεξοδικά, όμως είναι σαφές ότι το ζήτημα του συντονισμού είναι ιδιαίτερα περίπλοκο. Ίσως, σε πρώτη προσέγγιση, να φαίνεται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η αποτίμηση των επιπτώσεων της κατάστασης ως έχει, δηλαδή, του περιορισμένου συντονισμού στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπρόσθετα ερωτάται κατά πόσον ο συντονισμός είναι δυνατός με δεδομένο το συνδρομητικό σύστημα χρηματοδότησης των Κοινοτικών πολιτικών καθώς αυτό οδηγεί σε οιονεί λειτουργική αυτονομία των ασκουμένων πολιτικών από τη στιγμή της ολοκλήρωσης του σχεδιασμού τους και της υιοθέτησής τους;

Ο εθελοντικός χαρακτήρας της εφαρμογής του ΣΑΚΧ παραμένει ως το δεσπόζον χαρακτηριστικό της όλης προσέγγισης σε πολιτικό επίπεδο. Ο χαρακτήρας αυτός πλαισιώνεται και από την αρχή της επικουρικότητας, αλλά και από τη δομή των Κρατών Μελών, καθώς αυτός εξειδικεύεται και συγκεκριμενοποιείται κατά διαφορετικό τρόπο στα Κράτη Μέλη με κεντρική διοικητική οργάνωση και στα ομοσπονδιακά Κράτη Μέλη ή στα Κράτη Μέλη με αποκέντρωση της διοίκησής τους, μια και το επίπεδο αρμοδιότητας ως προς τα χωρικά ζητήματα διαφέρει κατά περίπτωση. Το ζήτημα καθίσταται ιδιαίτερα έντονο στα ομοσπονδιακά κράτη όπου παρατηρείται σε επίπεδο ΕΕ μεγάλη ποικιλία κατανομής αρμοδιοτήτων των σχετικών με το χώρο πολιτικών μεταξύ των βασικών επιπέδων της διοίκησης.

Παρόλα αυτά η Επιτροπή και συγκεκριμένα οι τρεις Επίτροποι, που εμπλέκονται στην Πολιτική Συνοχής κατά την περίοδο κατάρτισης των Προγραμμάτων της τρέχουσας Περιόδου Προγραμματισμού (2000-2006), φρόντισαν να κοινοποιήσουν ένα άτυπο συμβουλευτικό κείμενο για την εκτόνωση των Προγραμμάτων το οποίο εκτός των άλλων συνιστούσε να ληφθεί και το ΣΑΚΧ υπόψη.

Τέλος, η ΓΔ Regio ανέθεσε μελέτη η οποία και παρουσιάστηκε στην αρμόδια επιτροπή με αντικείμενο κατά πόσο οι στόχοι του ΣΑΚΧ περιλαμβάνονται και αποτυπώνονται στα κείμενα προγραμματισμού των Κρατών Μελών της τρέχουσας διαχειριστικής περιόδου.

Ως προς ζήτημα της ιεραρχίας των στόχων και των επιλογών τίθενται περισσότερα ερωτήματα. Η ιεραρχία αυτή θα μπορούσε ή θα έπρεπε να διαμορφωθεί από τα πάνω ή από τα κάτω, ή, με άλλα λόγια, ποιο επίπεδο διοίκησης θα έπρεπε να είναι αρμόδιο για τη διαμόρφωση της ιεραρχίας αυτής;

Πώς επιδρά στη διαμόρφωση της ιεραρχίας αυτής η εναισθησία των στόχων, δηλαδή της επιθυμητής εικόνας του μέλλοντος, στο χρόνο³²; Ή, πώς αντιδρούν οι παράμετροι που συνδέονται με τους επιμέρους στόχους και τις επιλογές στο χρόνο; Ας επισημανθεί εδώ η διαφορετική αναφορά και εναισθησία στο χρόνο φαινομένων που συνδέονται με την οικονομία και την απασχόληση από τη μια, και με την ανάπτυξη υποδομών στο χώρο και με τη διαχείριση του ανθρωπογενοῦς και φυσικού περιβάλλοντος από την άλλη. Τι σημαίνει κατά περίπτωση βραχυχρόνια, μεσοχρόνια και μακροχρόνια θεώρηση πέρα από το χρονικό διάστημα, που καθορίζει η ίδια περίοδος προγραμματισμού η οποία καλύπτει έξι χρόνια, και η περίοδος εφαρμογής των προγραμμάτων και τελικής διάθεσης των χρηματικών πόρων που συνήθως παρατείνεται κατά δύο ή και περισσότερα χρόνια;

Ποια πρόσθετα μέσα, εκτός από τις πολιτικές των Κρατών Μελών για τη ρύθμιση του χώρου και τις αντίστοιχες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσφέρονται για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Χωρικής Ανάπτυξης εκτός από την Πρωτοβουλία Interreg III; Και το πιο σημαντικό, πώς μπορούν να ιεραρχηθούν και για ποιο επίπεδο του χώρου, το Ευρωπαϊκό, του Κράτους Μέλους, της Περιφέρειας ή το τοπικό, οι εξήντα επιλογές που αναφέρονται στο ΣΑΚΧ άλλες από τις οποίες αφορούν άμεσα στο χώρο και άλλες συνδέονται ρητά με τομεακές πολιτικές;

Τέλος, ποια θα ήταν τα νέα μέσα άσκησης πολιτικής χωρικής ανάπτυξης σε

32. Το ζήτημα του χρόνου δεν εισέρχεται ρητά στο κείμενο του ΣΑΚΧ, τουλάχιστο σε ότι αφορά το σχεδιασμό. Η όλη προσπάθεια τείνει, έτσι, να προσλάβει το χαρακτήρα μιας συγκριτικά στατικής προσέγγισης χωρίς, όμως, να προσδιορίζονται οι δύο στιγμές της θεώρησης. Η μία είναι το σήμερα, δηλαδή, η περίοδος εκτόνωσης του ΣΑΚΧ, η άλλη ποια είναι όμως: Η περίοδος προγραμματισμού που αναπόφευκτα θα παραταθεί κατά την εφαρμογή σύμφωνα με τη μέχρι σήμερα πρακτική;

Ευρωπαϊκό επίπεδο, έστω, εκτός από συγκεκριμένες κανονιστικές ρυθμίσεις και από ειδικές ροές πόρων; Ποιος θα ήταν αρμόδιος για το σχεδιασμό και ποιος για την εφαρμογή του προγράμματος; Προσφέρονται τα κεκτημένα σήμερα πρότυπα σχεδιασμού και άσκησης Κοινοτικών Πολιτικών κατά τρόπο τέτοιο, ώστε κάποια από αυτά να επεκταθούν και σε μια πιθανή πολιτική χωρικής ανάπτυξης, ή αυτή η πολιτική φαντάζει περισσότερο αποτελεσματική αν συνδεθεί με συγκεκριμένες πολιτικές που ασκούνται σήμερα;

Τα ζητήματα αυτά, πολύ σοφά, παραμένουν ανοικτά μια και κάθε προσπάθεια προσέγγισής τους θα οδηγούσε στην ανάδειξη των διαφορών ανάμεσα στον τρόπο που τα Κράτη Μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσεγγίζουν τα θέματα αυτά, σε διαφορές οι οποίες θα μπορούσαν να υποσκάψουν το συναινετικό χαρακτήρα της όλης προσέγγισης, τουλάχιστο, μέχρι του σημείου που αυτή βρίσκεται σήμερα.

Άλλωστε, ερώτημα αποτελεί και το ζήτημα ως πιο βαθμό μπορεί να επιτευχθεί συναίνεση ως προς την ιεραρχία τόσων επιλογών, ακόμα και σε επίπεδο Κράτους Μέλους, μια και η πρακτική του χωρικού σχεδιασμού έχει την τάση να περιορίζεται σε λιγότερους, αλλά αποδεκτούς στόχους μέσα από το συνδυασμό των προσεγγίσεων των επιστημόνων μελετητών, της διοίκησης, αλλά και των πολιτών των χωρικών ενοτήτων στις οποίες ο σχεδιασμός αυτός αναφέρεται. Επιπρόσθετα δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηριχθεί ότι όταν η πολιτική χωρικής ανάπτυξης συγκρούεται με άλλες μακροοικονομικές και τομεακές πολιτικές, η σύγκρουση αυτή εξελίσσεται, κατά κανόνα, σε βάρος των πολιτικών ρύθμισης του χώρου, γιατί και αυτές οι τελευταίες αυξάνουν σημαντικά τις πιθανότητες επιτυχίας και αποτελεσματικότητάς τους στις περιπτώσεις εκείνες που συνδέονται με σαφήνεια με τις συστηματικά κυρίαρχες οικονομικές πολιτικές.

Η διαδικασία εκπόνησης του ΣΑΚΧ, μια διαδικασία που εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι κράτησε ένα υπερβολικά μεγάλο χρονικό διάστημα, έπρεπε, για να οδηγηθεί στη διατύπωση του κειμένου, να υπερνικήσει αγκυλώσεις σε κυρίαρχες πρακτικές στα Κράτη Μέλη, να αναζητήσει μια ενοποιητική και προωθητική Ευρωπαϊκή διάσταση και, κυρίως, να παρακάμψει την ουδέποτε ρητά αναφερόμενη, αλλά πάντα παρούσα προβληματική των αρμοδιοτήτων και της ενδεχόμενης κατανομής των πόρων, με άλλα λόγια την κυριότερη συνέπεια του συνδρομητικού συστήματος χρηματοδότησης στο οποίο αναφερθήκαμε προηγούμενα.

Αυτά τα δύο ζητήματα, με δεδομένη την σημερινή οργανωτική δομή και τον τρόπο χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρίσκονται με διαφορετικό βαθμό πάντα παρόντα στις διαδικασίες που συνδέονται με την ανάπτυξη πολιτικών της ΕΕ και με την εν δυνάμει χρηματοδότηση των πολιτικών αυτών. Ως προς το πρώτο σκέλος, το ζήτημα της ανάπτυξης πολιτικών τίθεται ως ζήτημα αρμοδιοτήτων μεταξύ των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των διοι-

κήσεων των Κρατών Μελών, ως ζήτημα ερμηνείας της αρχής της επικουρικότητας. Ως προς το δεύτερο σκέλος του προβληματισμού, ως προς το ζήτημα των πόρων αυτό είναι παρόν μέσα από τις διαδικασίες συγκέντρωσης και διάθεσης των πόρων του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθώς η διαδικασία δεν παρατέμπεται σε ενιαίες δημοσιονομικές αρχές, αλλά σε ένα συνδομητικό σύστημα, κανείς δεν είναι διατεθειμένος να αντλήσει λιγότερους πόρους απ' ότι αντλεί υπό το συγκεκριμένο καθεστώς της συγκεκριμένης διαχειριστικής περιόδου, ενώ τα Κράτη Μέλη που συμβάλλουν καθοριστικά στον προϋπολογισμό ως «καθαροί δότες» μόνο υπό όρους δέχονται να αυξήσουν τους πόρους που διαθέτουν, όπως δείχνει η μέχρι σήμερα πρακτική κατά την οποία οι ανάγκες αυξάνονται καθώς εμβαθύνονται οι διαδικασίες ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς απ' ό,τι φαίνεται να αυξηθούν και οι πόροι³³.

Ίσως, στο σημείο αυτό να πρέπει να αναφερθούν και τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα της όλης διαδικασίας. Όπως είναι φυσικό, υπάρχει το ίδιο το κείμενο, το ΣΑΚΧ, και κυρίως, η βούληση να αποτελέσει το κείμενο αυτό κείμενο προσανατολισμού, τόσο για τα Κράτη Μέλη, όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στον τομέα σχεδιασμού της σχετικής με το χώρο πολιτικής.

Υπάρχουν ακόμα οι δράσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των Πρωτοβουλιών Interreg IIc και IIb, και, τέλος, υπάρχει μια ομάδα στελεχών των διοικήσεων των εμπειρογνομόνων των Κρατών Μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης που, μέσα από αυτή τη μακροσκελή και μερικές φορές επίτονη διαδικασία, συγκρότησε έναν κοινό κώδικα επικοινωνίας και αλληλοκατανόησης ο οποίος μπορεί να αποβεί εξαιρετικά χρήσιμος στο μέλλον.

3. Τα μετά το ΣΑΚΧ

Μετά την ολοκλήρωση και την υιοθέτηση του ΣΑΚΧ ο προβληματισμός συνεχίστηκε σε τρεις άξονες, το Πρόγραμμα Δράσεων του Tampere, τον σχετικό με τα αστικά θέματα προβληματισμό, και την αναδιάρθρωση της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης. Το πρόγραμμα δράσεων του Tampere³⁴ συμφωνήθηκε κατά το άτυπο συμβούλιο των αρμοδίων για τη χωροταξία και την Περιφερειακή ανά-

33. Πρβ. σχετικά τη σοβούσα συζήτηση για το μέλλον των διαρθρωτικών πολιτικών η οποία ουσιαστικά άρχισε μετά τη δημοσιοποίηση της Δεύτερης Έκθεσης της Σινοχής και βρήκε μια πρώτη μέχρι στιγμής κορύφωση στην άτυπη συνάντηση των αρμοδίων υπουργών που πραγματοποιήθηκε στις 16/5/2003 στη Χαλκίδα επί Προεδρίας της Ελλάδας, στα μνημόνια και στα άλλα κείμενα που ανταλλάχθηκαν μεταξύ των Κρατών Μελών κατά την περίοδο πριν τη συνάντηση αυτή, αλλά και στα Πρακτικά της συνάντησης αυτής, καθώς και στα Συμπεράσματα της Προεδρίας, που βρίσκονται στην ιστοσελίδα της ΓΔ Regio.

34. Πρβ. Παράρτημα 3.

πτυξη υπουργών κατά τη Φιλανδική Προεδρία στο Tampere (Οκτώβρης 1999) και περιλαμβάνει μια σειρά δράσεων προώθησης του σχετικού με τη χωροταξία προβληματισμού στα Κράτη Μέλη. Οι δράσεις αυτές είχαν σχεδιαστεί και στη συνέχεια υλοποιήθηκαν, είτε ως δράσεις συγκεκριμένων Κρατών Μελών, είτε ως διακρατικές προσεγγίσεις με αποτελέσματα που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους.

Ο σχετικός με τα αστικά θέματα προβληματισμός (πολεοδομικός σχεδιασμός, ειδικά ζητήματα ανάπτυξης πόλεων, ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού, πόλη και περιφερειακή ανάπτυξη κ.ά.) εισήχθη κατά τη διάρκεια της Ολλανδικής προεδρίας ήδη από το Noordwijk (1997). Από τότε, σύμφωνα με τις επιλογές των εκάστοτε προεδριών τα σχετικά ζητήματα έφθαναν να συζητηθούν και σε επίπεδο υπουργών ως θέματα αλληλοενημέρωσης και ανταλλαγής πληροφοριών. Οι συζητήσεις προετοιμάζονταν από μια ομάδα εμπειρογνομόνων από τα Κράτη Μέλη και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία και αυτή λειτουργούσε ως υποομάδα κατά κάποιο τρόπο της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης. Η δυναμική της ομάδας αυτής σταδιακά περιορίστηκε ιδιαίτερα σε ότι αφορά τη συμμετοχή εκπροσώπων από όλα τα Κράτη Μέλη και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ακολουθώντας τους προβληματισμούς των διαφόρων προεδριών³⁵.

Το καλοκαίρι του 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία μέχρι τότε είχε χρηματοδοτήσει όλη τη διαδικασία, θεωρώντας την Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης ως ομάδα εμπειρογνομόνων είχε ολοκληρώσει το αντικείμενό της, ανακοίνωσε τη λείξει των εργασιών της ομάδας αυτής.

Ο λόγος υπαρέξεως της συγκεκριμένης ομάδας περιοριζόταν στο εξής, ως προς το εύρος του προβληματισμού της, σε θέματα εφαρμογής του μέχρι τότε σχεδιασμού του χώρου, σε θέματα που συνδέονται με τη διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την περιοδική ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών με τις υπό ένταξη χώρες, καθώς και σε θέματα εφαρμοσμένης έρευνας σχετικής με ζητήματα της χωρικής ανάπτυξης. Κατά ένα τρόπο η συγκεκριμένη ομάδα είχε, έτσι, και την επιστημονική εποπτεία του Παρατηρητηρίου για τη Χωροταξία³⁶.

Στην ΕΕ επικράτησε επικράτησε η άποψη ότι ο γενικός περί σχεδιασμού προβληματισμός θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο επαναπροσέγγισης

35. Τα κείμενα που παράγονται στη διαδικασία αυτή άλλοτε παρουσιάζονται στα άτυπα συμβούλια υπουργών που ασχολούνται με θέματα χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης και άλλοτε όχι. Στις περιπτώσεις αυτές ο προβληματισμός τις περισσότερες φορές παρουσιάζεται σε ανοικτές συγκεντρώσεις ενδιαφερομένων, σεμινάρια ή διαβουλεύσεις. Παράλληλα, δραστηριότητα στον τομέα της αστικής ανάπτυξης αναπτύσσει και η ΓΔ Regio στην ιστοσελίδα της οποίας μπορούν να βρεθούν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με αυτές.

36. Που άρχισε να λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2002 με έδρα την πόλη Etsch στο Λουξεμβούργο.

μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα στο οποίο οι μέχρι τότε επιλογές θα μπορούσαν να δοκιμαστούν κατά την άσκηση πολιτικής στο χώρο.

Στη συνέχεια η Επιτροπή Χωρικής Ανάπτυξης ουσιαστικά έπαψε να υφίσταται και, ύστερα από τις σχετικές διαδικασίες, οι οποίες μετά από ένα χρονικό διάστημα οδήγησαν στη συμφωνία όλων των Κρατών Μελών, στη θέση της άρχισε να λειτουργεί η Υποεπιτροπή Χωρικών και Αστικών Ζητημάτων ως υποεπιτροπή της Επιτροπής Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης των Περιφερειών (ΕΑΑΠ). Με τον τρόπο αυτό η επιτροπή εμπειρογνομόνων που είχε ως αντικείμενο το σχετικό με το χώρο προβληματισμό εξελίχθηκε σε ένα τυπικό όργανο μια και η ΕΑΑΠ είναι το όργανο το οποίο έχει ως αντικείμενο το σχεδιασμό και την άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής.

Αυτό που επετεύχθη με τον τρόπο αυτό ήταν να μπει η διαδικασία προσέγγισης των ζητημάτων του χώρου ρητά στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής και του σχετικού με τη συνοχή προβληματισμού, δηλαδή, μιας υφιστάμενης πολιτικής της Ένωσης, χωρίς η προσέφαση από την οπτική της χωρικής ανάπτυξης να αποτελεί Κοινοτική πολιτική ίδια. Με τον τρόπο αυτό εμπλουτίστηκε ο προβληματισμός της Περιφερειακής χωρίς να αλλάξουν θεσμικά τα πράγματα. Η αλλαγή αυτή είχε, όμως, ως συνέπεια είτε την τυπική είτε την πρακτική αναδιάρθρωση των εκπροσωπήσεων ορισμένων από τα Κράτη Μέλη στα αρμόδια όργανα.

Παράλληλα, από την αρχή του 2002 άρχισε να λειτουργεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί, με έδρα της Συντονιστικής Μονάδας στο Λουξεμβούργο, και το Παρατηρητήριο για τη Χωροταξία (ESPON ή ORATE) το οποίο σταδιακά προχώρησε στην προκήρυξη και ανάθεση μιας σειράς μελετών από διεθνικές ομάδες έργου. Επίσης, το Παρατηρητήριο προχώρησε και στη δημιουργία ενός δικτύου εθνικών ομάδων συντονισμού της όλης διαδικασίας.

Η νέα ώθηση στο σχετικό με το χώρο προβληματισμό προήλθε από δύο πηγές από το ίδιο το ΣΑΚΧ και από τη *Δεύτερη Έκθεση Συνοχής* την άνοιξη της ίδιας χρονιάς μέσα από την εισαγωγή στον προβληματισμό δύο νέων εννοιών.

Πρόκειται για την εισαγωγή στον προβληματισμό των εννοιών της «πολυκεντρικότητας» ως προτύπου οργάνωσης των αστικών κέντρων και ως μηχανισμού προώθησης της ανάπτυξης, που αντλήθηκε από τις επιλογές του ΣΑΚΧ, και της «χωρικής συνοχής» που παρουσιάστηκε με έμφαση στη *Δεύτερη Έκθεση Συνοχής*. Οι δύο αυτές έννοιες αποτελούν το μηχανισμό που έθεσε σε κίνηση και πάλι τον σχετικό με τη χωρική ανάπτυξη προβληματισμό.

Ο προβληματισμός, όμως, αυτή τη φορά μπήκε σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο με στόχο και με χρονοδιάγραμμα. Η όλη συζήτηση κινήθηκε μέσα από τη *Δεύτερη Έκθεση Συνοχής* και τις δύο ενδιάμεσες *Εκθέσεις* που ακολούθησαν³⁷ και

37. *First Progress Report*, 2002, και *Second Report on Economic and Social Cohesion*, 2001.

προσανατολίστηκε προς το γνωστό προβληματισμό περί του μέλλοντος της διαρθρωτικής πολιτικής κατά τη νέα περίοδο προγραμματισμού ενόψει και της νέας καταστάσεως που δημιουργεί η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ως χρονικό όριο ολοκλήρωσης της συζήτησης αυτής, η οποία διεξάγεται σε περισσότερα επίπεδα, σε επίπεδο εμπειρογνομόνων της συγκεκριμένης Επιτροπής (της ΕΑΑΠ) της Υποεπιτροπής Χωρικών και Αστικών Ζητημάτων, εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου που συγκροτεί σε ομάδα άμεσα η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΓΔ Regio), σε επίπεδο δημοσίων διαβουλεύσεων (πρβλ. Forum Συνοχής), σε επίπεδο στελεχών των διοικήσεων (ΕΑΑΠ) και σε επίπεδο ανταλλαγής κειμένων (Μνημόνια) και άτυπων υπουργικών συναντήσεων, ορίστηκε το φθινόπωρο του 2003, έτσι ώστε τα αποτελέσματα του προβληματισμού, ο οποίος τροφοδοτείται και από τα πορίσματα των μελετών του ESPON, αλλά και των μελετών που αναθέτει η ΓΔ Regio καθώς και άλλα σώματα (CPRM) και ομάδες εκπροσώπησης συμφερόντων, να μπορέσουν να αποτυπωθούν στην *Τρίτη Έκθεση Συνοχής*³⁸. Στη συνέχεια η έκθεση αυτή θα έπρεπε να τροφοδοτήσει, ως προς τα συγκεκριμένα ζητήματα, τον προβληματισμό της Διακυβερνητικής που θα αρχίσει τις λειτουργίες της το φθινόπωρο του 2003.

Στο σημείο αυτό, και πριν προχωρήσουμε σε ορισμένους προβληματισμούς ως προς τα ζητήματα που συνεπάγεται η προσπάθεια ταυτόχρονης προσέγγισης του χώρου με τη βοήθεια δύο ή περισσότερων επιστημονικών παραδειγμάτων, φαίνεται σκόπιμη μια πρώτη αποτίμηση της όλης διαδικασίας.

Αν και ο στόχος είναι κοινός και αποδεκτός από όλους τους εμπλεκόμενους, καθώς επιδιώκεται συγκεκριμένα η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαρθρωτικής πολιτικής με τον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων και την αύξηση της ελκτικότητας του χώρου ως τόπου εγκατάστασης επιχειρήσεων, ώστε να ενδυναμωθεί, ακόμα περισσότερο η οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι επιμέρους επιλογές και προτεραιότητες, κατά κανόνα, γίνονται κατά περισσότερους τρόπους κατανοητές.

Η διαδικασία έχει μια γενική τάση προς την κατεύθυνση που περιγράφεται αμέσως προηγούμενα με πολλές, όμως, επιμέρους αντιθέσεις.

Αυτή η διαπίστωση είναι μια διαπίστωση που ισχύει ουσιαστικά για όλες τις Κοινοτικές διαδικασίες. Συμφωνία – εφαρμογή – διαφοροποίηση μέσα από ερμηνείες οι οποίες οδηγούν σε διαφοροποιήσεις ενώ προβάλλονται κατά κύριο λόγο, τα κοινά σημεία - νέα συμφωνία, και πάλι αυτός ο κύκλος, χαρακτηρίζουν το σχήμα με το οποίο διοικούνται τα Ευρωπαϊκά θέματα και προχωράει σε εμβάθυνση η κατασκευή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τουλάχιστο σε διοικητικό επίπεδο.

38. Η δημοσιοποίηση της οποίας αν και προβλέπονταν το φθινόπωρο του 2003 έγινε, τελικά, το Φεβρουάριο του 2004.

Στη διαδικασία αυτή χρησιμοποιούνται έννοιες «υβριδικού» τύπου, όπως η πολυκεντρικότητα και η χωρική συνοχή που αναφλερθηκαν προηγούμενα. Οι έννοιες αυτές καθίστανται υβριδικές καθώς συνδυάζουν στοιχεία επιστημονικής προσέγγισης με στοιχεία εφαρμογής, δηλαδή άσκησης πολιτικής. Τέτοιου τύπου έννοιες επιτρέπουν τη γενική κατανόηση τους σε υψηλό επίπεδο αφάιρεσης, αλλά, ταυτόχρονα, είναι περίπου αδύνατος ο επακριβής προσδιορισμός τους³⁹. Οι υβριδικές αυτές έννοιες, με τον τρόπο που διατυπώνονται, προδιαγράφουν ένα θετικό περιεχόμενο ως προς τα Ευρωπαϊκά πράγματα, διαμορφώνουν ένα ασαφές αλλά θετικό κλίμα, καθίστανται επιθυμητοί στόχοι πολιτικής και σταδιακά αποκτούν κοινό περιεχόμενο, ενώ η επιχειρησιακή χρησιμότητά τους διαμεσολαβείται μέσα από συγκεκριμένους δείκτες, εάν και εφ' όσον φθάσουν στο επίπεδο της άσκησης πολιτικής. Κατά τη διαδρομή τους οι έννοιες αυτές διατρέχουν, στις περισσότερες των περιπτώσεων, και ένα στάδιο επιστημονικής επεξεργασίας στον τομέα της εφαρμοσμένης έρευνας που τόσο σημαντικά έχουν αναπτύξει οι σχετικές πρακτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των Κρατών Μελών.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η διαδικασία αυτή συνίσταται στην προσπάθεια συνδυασμού σε μια προσέγγιση της δύο διαφορετικών παραδειγμάτων επιστημονικής πρόσληψης της ένταξης του χώρου και ένταξής του στον αναπτυξιακό προβληματισμό.

Συγκεκριμένα συνδυάζονται το παράδειγμα της περιφερειακής προσέγγισης και το παράδειγμα της χωροταξικής ή γεωγραφικής προσέγγισης.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν, κατά πόσο, και πως τα παραδείγματα αυτά, στο βαθμό που και τα δύο μπορούν να θεωρηθούν ως υπαρκτά και ολοκληρωμένα, συνεργάζονται μεταξύ τους, ως πίο σημείο μπορεί η συνεργασία αυτή να είναι αποτελεσματική, κι ακόμα τι συνεπάγεται η ενδεχόμενη περιορισμένη συνεργασία τους και εν γένει ο προβληματισμός αυτός για τις προσεγγίσεις που γίνονται μ' αυτό τον τρόπο.

4. Από το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου στον προβληματισμό σχετικά με την «πολυκεντρικότητα» και τη «χωρική συνοχή»

Από όσα αναφέρονται προηγούμενα φαίνεται ότι την περίοδο αυτή η σχέση με το μέλλον των διαρθρωτικών πολιτικών συζήτηση κατευθύνεται προς το ορόσημο, που θα αποτελέσει για αυτή η αναμενόμενη «Τρίτη Έκθεση Συνοχής»,

39. Πρβ. για παράδειγμα τις έννοιες πολυκεντρικότητα και χωρική συνοχή, ενώ αντίθετα η οικονομική και κοινωνική συνοχή που έχει ωριμάσει στο επίπεδο άσκησης πολιτικής υποστασιοποιείται με συγκεκριμένο ποσοτικό δείκτη.

μία και με το έγγραφο αυτό η ΕΕ θα υποβάλει τις προτάσεις της οι οποίες και θα αποτελέσουν τη βάση των συζητήσεων της Διακυβερνητικής σχετικά με τη Διαρθρωτική Πολιτική. Επίσης την περίοδο αυτή εκπονούνται περισσότερες μελέτες σχετικά με τα ζητήματα του χώρου στην Ευρώπη (των 25 ή και των 27)⁴⁰.

Παρά το μεγάλο αριθμό των μελετών αυτών οι βασικές έννοιες γύρω από τις οποίες αναπτύσσεται ο προβληματισμός είναι η «πολυκεντρικότητα» του αστικού συστήματος και η «χωρική συνοχή». Και οι δύο αυτές έννοιες φαίνεται να αποτελούν σημαντικό πεδίο προβληματισμού για τους επιστήμονες που συμμετέχουν στις διεθνικές ομάδες που έχουν αναλάβει την εκπόνηση των μελετών, αν και αυτές δεν έχουν πουθενά προσδιοριστεί, ακόμα, με ακρίβεια, όπως και προηγούμενα αναφέρθηκε.

Και οι δύο έννοιες προκύπτουν από το ΣΑΚΧ η μεν πρώτη ρητά, η δε δεύτερη έμμεσα περισσότερο ως στόχοι πολιτικής και λιγότερο ως συγκεκριμένες κατηγορίες της ανάλυσης⁴¹.

Προφανώς μια και ο προβληματισμός κινείται, κατά κύριο λόγο, στο επίπεδο της Ένωσης οι έννοιες αυτές θα πρέπει να γίνονται πρώτιστα κατανοητές, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και στη συνέχεια σε όλα τα επίπεδα του χώρου στα οποία αναπτύσσεται η διαρθρωτική πολιτική, δηλαδή, στο επίπεδο Κράτους Μέλους, Περιφέρειας, ακόμα και στο τοπικό, αλλά και στο διασυνοριακό επίπεδο.

Η πολυδιάστατη αυτή προσέγγιση συνεπάγεται μια ευελιξία στη χρήση των εννοιών σε συνδυασμό με όσα συνδέονται με την επικουρικότητα μεταξύ των επιπέδων της διοίκησης κατά την άσκηση πολιτικής, που για να μην οδηγήσει σε πλήρη αποδιάθρωση τον προβληματισμό, προϋποθέτει την ανασυνγκρότησή του, μετά τις σχετικές διερευνήσεις, σε ένα περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων. Έτσι, οι όποιες παρεμβάσεις, άμεσες ή έμμεσες, που θα έχουν την αφετηρία τους στην εξειδίκευση του προβληματισμού που αναπτύσσεται γύρω από τις έννοιες αυτές θα μπορούσαν να αποδειχθούν επιχειρησιακά χρήσιμες βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα των ασκουμένων Κοινοτικών πολιτικών.

Όμως, τότε πως θα πρέπει να εξειδικεύεται η πολυκεντρικότητα σε όλα τα επίπεδα του χώρου και σε όλη την Ένωση των 25 ή των 27 στο άμεσο μέλλον; Η απάντηση δεν μπορεί να προκύψει από τις επιστημονικές προσεγγίσεις ή από κάποια επιστημονική προσέγγιση. Όπου κι αν αυτή εδράζεται δεν μπορεί να οδηγήσει σε αποδεκτές συνολικά προτάσεις μια και πρόκειται, τελικά, για προβληματισμούς που αναφέρονται σε κοινωνικά φαινόμενα για τα οποία δεν μπο-

40. Πρόκειται για μελέτες που εκπονούνται ύστερα από ανάθεση της ΓΔ REGIO, κράτη μέλη και ομάδες συμφερόντων, αλλά και από το γνωστό ως Παρατηρητήριο για τη χωροταξία δικτύου.

41. Πρβ. ΣΑΚΧ σελ. για την «πολυκεντρικότητα» το ΣΑΚΧ και για τη «χωρική συνοχή» τη Δεύτερη Έκθεση Συνοχής, αν και ο όρος πρωτοεμφανίστηκε χωρίς επεξηγήσεις στο έγγραφο Ευρώπη 2000.

ρούν να αποφευχθούν οι αξιολογικές κρίσεις. Αυτές διατυπώνονται πάντα, έστω και με τη μορφή των διακηρυγμένων στόχων πολιτικής, ακόμα και αν καταβάλλονται προσπάθειες, συνειδητές ή όχι, να ξεπεραστεί αυτός ο σκόπελος. Άρα, η διέξοδος προκύπτει μέσα από την άσκηση συγκεκριμένων πολιτικών και μέσα από την αποτελεσματικότητά τους, όπως αυτή προκύπτει από τον σχεδιασμό και την εφαρμογή τους, άρα σε τελευταία ανάλυση, από τους διαθέσιμους πόρους για τις πολιτικές αυτές.

Το κοινό πλαίσιο, ή ο κοινός τρόπος κατανόησης των συγκεκριμένων εννοιών οδηγεί αναγκαστικά σε μια πολυεπίπεδη κατανόησή τους η οποία επιτρέπει τον μετασχηματισμό τους σε πρακτικές σε έναν περιορισμένο αριθμό παρεμβάσεων.

Η υπόθεση σύμφωνα με την οποία η Ευρώπη των 15, και των 25, σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται από τρεις τύπους αστικών συστημάτων που έχουν προκύψει από μια μακροχρόνια διαδικασία από τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις στα κράτη που βρίσκονται σε κάθε ενότητα, άρα σε άμεση συνάρτηση με πολιτικά προβλήματα και προβλήματα πολιτικών, ευσταθεί για μια λειτουργική προσέγγιση της πολυκεντρικότητας ή αποτελεί υπεραπλούστευση;

Σε γενικές γραμμές, πάντως, διαφαίνεται μια ομαδοποίηση σε τρεις τύπους αστικών συστημάτων. Πολλά μικρά αστικά κέντρα στο βορρά, πολυκεντρικό σύστημα στη Γερμανία και στην ιστορική κεντρική Ευρώπη, και το σύστημα των μητροπόλεων- πρωτευουσών στο περίγυρο τόσο δυτικά όσο και στο νότο ανατολικά.

Η εικόνα αυτή μέσα από το χρονικό βάθος και τις διαδικασίες διαμόρφωσής της (καπιταλιστική οικονομική ανάπτυξη, συγκρότηση συγκεκριμένου συστήματος εθνικών κρατών, ρόλος των κρατών αυτών παγκόσμια και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής) πώς φαίνεται να αντιδρά στις εξελίξεις του παρόντος (παγκοσμιοποίηση, διεύρυνση και εμβάθυνση της ΕΕ, διακηρύξεις περιορισμού του οικονομικού ρόλου του κράτους και μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή), και με ποια ευαισθησία στις σχετικά πρόσφατες, σε σχέση με τους χρόνους που αναφέρονται προηγούμενα και που οδήγησαν στη διαμόρφωσή της εξέλιξης; Σε ποιο βαθμό οι Ευρωπαϊκές εξελίξεις, οικονομικές και πολιτικές, αποτυπώνονται στην εικόνα του αστικού συστήματος της Ευρώπης των 27 και ποιοι μηχανισμοί διαμορφώνουν τάσεις προς τη δημιουργία ενός πολυκεντρικού αστικού συστήματος, και σε ποιο επίπεδο του χώρου η δομή αυτή αποκτά τη λειτουργικότητά της;

Ανάλογα ισχύουν και για τη χωρική συνοχή. Η έννοια, όπως έχει ήδη φανεί, αποκτά ένα ευρύ πεδίο πιθανών και χρήσιμων κατανοήσεων, το οποίο κινείται από τον εμπλουτισμό της κλασικής περιφερειακής προσέγγισης μέχρι τους προβληματισμούς ταύτισης της με την προσπελασιμότητα μεταξύ συγκεκριμένων τόπων της Ευρώπης. Είναι προφανές ότι η επαναφορά του προβληματισμού στο επίπεδο της πολιτικής μπορεί να δώσει διέξοδο από το φαινομενικά επιστημονικό αδιέξοδο στο οποίο αυτός βρίσκεται σήμερα.

Και η έννοια εισάγεται ρητά σε σχέση με ειδικά χωρικά σύνολα που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ως προς τη χωρική τους ανάπτυξη, όπως τα νησιά, σε ορεινές περιοχές, η ύπαιθρος, συγκεκριμένα τα αστικά κέντρα και, τέλος, οι ιδιαίτερα απομακρυσμένες περιοχές, δηλαδή, όλες οι περιοχές οι οποίες δέχονται κατά περιορισμένο τρόπο τα οφέλη της αναπτυξιακής δυναμικής.

Επομένως, είναι πρόσφορο, σε συνδυασμό με τις θετικές επιλογές της πολιτικής, όπως αυτή διαμορφώνεται στο επίπεδο της Ένωσης, ως συνισταμένη περισσότερων τάσεων π.χ. της ανάπτυξης σε μακροοικονομικό επίπεδο, αλλά και της περιφερειακής ανάπτυξης μέσα από την αλληλεγγύη, να αναλογιστούμε τους συγκεκριμένους επικαθορισμούς της εφαρμοσμένης έρευνας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικά στον τομέα της Διαρθρωτικής Πολιτικής. Ο τομέας αυτός αποτελεί το κατεξοχή πεδίο άσκησης πολιτικής αλληλεγγύης που τελικά, όμως, επιδιώκει τη δημιουργία ωφελημάτων για όλους τους εταίρους μέσα από τις συνολικές διαρθρωτικές αλλαγές.

Αρα, η αντοχή και η χρησιμότητα της πολυκεντρικότητας και της χωρικής πολιτικής συναρτώνται άμεσα με τη πιθανή ενσωμάτωσή τους στις αντίστοιχες διαρθρωτικές πολιτικές του αμέσου μέλλοντος κατά επιχειρησιακό τρόπο και με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών και όχι μόνο από τον προσδιορισμό τους σε ερευνητικό επίπεδο κατά τον ένα ή άλλο τρόπο.

5. Δυνατότητες, όρια και χρησιμότητα της χωρικής προσέγγισης

Η διερεύνηση του συγκεκριμένου προβληματισμού έρχεται να συμπληρώσει την περιγραφή της διαδικασίας προετοιμασίας του σχεδιασμού της χωρικής πολιτικής και των ζητημάτων τα οποία προκύπτουν, καθώς μια εγκατεστημένη πολιτική, όπως η Περιφερειακή Πολιτική, επικοινωνεί, τουλάχιστο, σε επίπεδο προβληματισμού, με αυτό που ονομάστηκε πολιτική, ή προβληματισμός πολιτικής, χωρικής ανάπτυξης. Είναι προφανές ότι το ζήτημα που προκύπτει, και το οποίο συνίσταται στο κατά πόσον είναι θεωρητικά, αλλά και πρακτικά δυνατόν, δηλαδή σε επίπεδο άσκησης πολιτικής, να συνδυαστούν οι δύο αυτές προσεγγίσεις δεν μπορεί να εξεταστεί εδώ σε όλο του το βάθος. Το ζήτημα δεν είναι μόνο ζήτημα επιλογής πρόσφορης πολιτικής, αλλά και ζήτημα επιστημονικής συμβατότητας των προσεγγίσεων, έτσι ώστε, στο τέλος, ο ενδεχόμενος συνδυασμός τους να οδηγεί σε αθροιστικά αποτελέσματα.

Παρά τη δυσκολία αυτή, φαίνεται, όμως, σκόπιμο να αναφερθούν οι βασικές διαστάσεις του προβλήματος που προκύπτει από μια προσπάθεια συνδυασμού των δύο αυτών προσεγγίσεων με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας ή, τουλάχιστο, τη μη αναιρέση της μιας προσέγγισης από την άλλη στις περιπτώσεις όπου μια συγκεκριμένη περιοχή δέχεται τις συνέπειες άσκησης πολιτικής και των δύο.

Πρώτα πρώτα πρέπει να σημειωθεί ότι ο προβληματισμός κινείται στο επίπεδο σχεδιασμού και άσκησης πολιτικής, άρα σε ένα επίπεδο εφαρμοσμένου προβληματισμού και έρευνας και όχι σε επίπεδο θεωρίας. Η ανάπτυξη του προβληματισμού σε επίπεδο θεωρίας προϋποθέτει ότι και οι δύο υπό διερεύνηση προσεγγίσεις μπορούν να αναχθούν σε σχετικά συγκρίσιμα μεταξύ τους επίπεδα αφαίρεσης και προβληματισμού ως προς τις συνέπειες των αφαιρέσεων αυτών για την άσκηση πολιτικής. Κάτι τέτοιο, όμως, όπως θα φανεί στη συνέχεια, δεν ισχύει.

Η περιφερειακή πολιτική αποτελεί την εφαρμογή στον τομέα της πολιτικής μιας προσέγγισης η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή κατά δύο τρόπους. Είτε πρόκειται από τη μια για ένα ολοκληρωμένο «επιστημονικό παράδειγμα», το παράδειγμα της περιφερειακής επιστήμης, όπως αυτό συγκροτήθηκε ύστερα από την πρόταση του Isard⁴² και την εξέλιξη της προσέγγισης αυτής στο πεδίο της επιστήμης και της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία ο χώρος περιορίζεται ως προς την αφαίρεσή του καθιστάμενος όλο και περισσότερο συγκεκριμένος σε άμεση συνάρτηση με εκείνη τη μονάδα η οποία επιτρέπει τον εντοπισμό, την αναγνώριση και την αντιμετώπιση στο χώρο των προβλημάτων που αποτελούν και το αντικείμενο του προβληματισμού, την περιφέρεια. Στην διοικητικά προσδιορισμένη περιφέρεια ταυτοποιούνται οι ανισότητες που δημιουργεί η λειτουργία της αγοράς και οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ακριβώς για να λειτουργεί, τελικά, η ίδια η αγορά. Τελικά, με τον τρόπο αυτό ο χώρος ανάγεται σε μια πρόσφορη διοικητική μονάδα, τη χώρα, την περιφέρεια ή το νομό και όλοι οι αναγκαίοι για την παρακολούθηση της εξέλιξης οικονομικοί κ.λπ. δείκτες αναφέρονται στα συγκεκριμένα επιλεγμένα διοικητικά χωρικά σήματα.

Η άλλη δυνατότητα πρόσληψης του χώρου κινείται σε περισσότερο αφηρημένο επίπεδο, στο επίπεδο της οικονομικής θεωρίας του χώρου και επιτρέπει την κατανόηση κατά τυπικό για την οικονομική θεωρία τρόπο, τη συστηματοποίηση όσων συμβαίνουν και σε χωρική οπτική, χωρίς, όμως, να αντιστοιχεί ο χώρος αυτής της προσέγγισης με τον διοικητικό χώρο στον οποίο αναφέρονται τα διαθέσιμα στοιχεία⁴³.

Δεν έχει σημασία, αν γίνεται αποδεκτή η πρώτη ή η δεύτερη άποψη περί του αντικειμένου, ακόμα δεν παίζει κύριο ρόλο, για τον προβληματισμό μας, η όποια κριτική του κυρίαρχου ρεύματος της οικονομικής θεωρίας ή της περιφερειακής επιστήμης. Αυτό που έχει σημασία είναι η διαπίστωση ότι και οι δύο

42. Isard, 1956.

43. Böventer, 1964 και Krugman, 1995.

αντιλήψεις ακολουθούν μια κοινή προσέγγιση. Στην αφετηρία τους βρίσκεται, ένα θεωρητικό σχήμα με μια κοινή αντίληψη για το χώρο και συγκεκριμένα με την προσέγγιση μέσα από υψηλής αφάιρεσης θεωρητικές κατασκευές. Όσο περισσότερο ο προβληματισμός κινείται προς μια εφαρμοσμένη περιφερειακή πολιτική τόσο η αφάιρεση αυτή συμπίπτει με κάποιου είδους διοικητική περιφέρεια, η οποία, άλλωστε, μπορεί και να προσδιορίζεται με τέτοιο τρόπο που να αντιστοιχεί σε συγκεκριμένες προσδοκίες για το σχεδιασμό και την άσκηση αναπτυξιακών πολιτικών με αναφορά στο χώρο. Η κατάσταση στην «περιφέρεια», όπως και αν έχει προσδιοριστεί αυτή, και οι εξελίξεις προσδιορίζονται με τη βοήθεια δεικτών που προκύπτουν από την Οικονομική Επιστήμη και εξειδικεύονται από τη Στατιστική και τους Εθνικούς Λογαριασμούς, ώστε να καθίσταται συγκρίσιμοι σε εθνικό αλλά και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμα και αν καταστήσουν υπεύθυνη για τα παραπάνω την Περιφερειακή Επιστήμη, η οποία ενσωματώνει στη θεώρηση της και άλλους παράγοντες, εκτός από τους αυστηρά οικονομικούς, τα πράγματα δεν αλλάζουν. Η βασική διαφορά των δύο προσεγγίσεων βρίσκεται στο επίπεδο αφάιρεσης της κάθε μιας, αλλά και οι δύο προσεγγίσεις εκκινούν από το αφηρημένο για να προχωρήσει η περιφερειακή οπτική προς το περισσότερο συγκεκριμένο επίπεδο της διοικητικής περιφέρειας, ενώ η οικονομική θεωρία παραμένει στην εν γένει περιφέρεια.

Σε αντιστοιχία με τον προβληματισμό αυτό βρίσκονται και τα μέσα άσκησης οικονομικής πολιτικής. Πρόκειται για τα γνωστά μέσα της Περιφερειακής Πολιτικής και το συνδυασμό τους με τα μέσα των άλλων οικονομικών πολιτικών και της πολιτικής απασχόλησης.

Αντίθετα, η προσέγγιση που περιγράφεται προηγούμενα ως χωρική προσέγγιση έχει την αφετηρία της, ακριβώς, στο άλλο άκρο της κλίμακας με κριτήριο την αφάιρεση του χώρου. Εδώ, ο χώρος είναι από την αρχή συγκεκριμένος καθώς προσλαμβάνεται ως φυσικός χώρος, όπως αυτός προσδιορίζεται από τα γεωγραφικά του χαρακτηριστικά, από τις επιπτώσεις που αυτά υφίστανται από τις διαδικασίες κατοίκησης και κοινωνικής παραγωγής, και από τους περιορισμούς που γεωγραφία και κοινωνική διαδικασία θέτουν η μια στην άλλη.

Οι δυνατές αφαιρέσεις με αναφορά είτε στα στοιχεία του χώρου καθ' αυτά, είτε σε στοιχεία που αντιστοιχούν στην κοινωνική διαδικασία, τελικά, γίνονται πάντα διατηρώντας τις διαφορές τους (π.χ. ακτές ή ποτάμια, πεδιάδες και κλίμα, οικισμοί και πόλεις, παραγωγικά πρότυπα και αποτελέσματα παραγωγής, αλλά και άσκησης οικονομικής πολιτικής). Όλες οι αφαιρέσεις αυτού του τύπου συνεπάγονται ιδιαίτερα έντονα κοινά σημεία και διαφορές που καθίσταται πηγή προβλημάτων, όχι εξαιτίας της παρουσίας τους σε κάθε αφαιρετική πρόσληψη, όσο της αδυναμίας ενσωμάτωσής τους σε γενικευμένα κοινά σχήματα εξήγησης των φαινομένων από τα οποία συνάγονται και συγκεκριμένες πολιτικές.

Αντίθετα στην περιφερειακή ή στην καθαρά οικονομική προσέγγιση στην αφετηρία της αφαίρεσης βρίσκεται κάποια, συνήθως η κυρίαρχη, αντίληψη σε θεωρητικό επίπεδο απ' όπου συνάγονται και οι δείκτες πρόσληψης του προβλήματος και, οι στόχοι και τα μέσα πολιτικής.

Σε αντίστοιχο ως προς το συστηματικά προσδιοριζόμενο επίπεδο αφαίρεσης κάθε προσέγγισης κινείται και το επίπεδο αφαίρεσης στο επίπεδο των προτάσεων πολιτικής. Στο επίπεδο της οικονομικής θεωρίας τα μέτρα στοχεύουν στην αλλαγή σχέσεων και οικονομικών μεγεθών σε θεωρητικά προσδιοριζόμενες ενότητες εδάφους. Στην περιφερειακή προσέγγιση, μετά την ανάλυση, οι πολιτικές απευθύνονται σε συγκεκριμένου τύπου χωρικές ενότητες, όπως για παράδειγμα οι διοικητικές περιφέρειες, ενώ στις χωροταξικές προσεγγίσεις ο σχεδιασμός, δηλαδή, οι παρεμβάσεις πολιτικής, αν και αναφέρεται, συνήθως για οργανωτικούς λόγους σε διοικητικά σύνολα, όπως οι περιφέρειες, η χώρα κλπ, στην πράξη αποδιαθρώνεται σε συντακτικά στοιχεία του χώρου που αποτελούν βασικά φυσικά (γεωγραφικά) του χαρακτηριστικά και τα οποία συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο έντονα με βασικές κοινωνικές λειτουργίες.

Ο συνδυασμός στον τομέα της χωρικής προσέγγισης περισσότερο εξειδικευμένων προσεγγίσεων, άλλες από τις οποίες έχουν την αφετηρία τους σε συγκεκριμένες χωροταξικές και άλλες σε ορισμένες γεωγραφικές αντιλήψεις, οι οποίες και σηματοδοτούνται, συνήθως, με κάποιο επιθετικό προσδιορισμό, μάλλον περιπλέκουν τα προς κατανόηση θέματα, μια και, μετά μια λεπτομερή ανάλυση των προς εξέταση ζητημάτων, πολλές φορές χρησιμοποιώντας και δάνειες τεχνικές από άλλες επιστήμες με πυρήνα θεωρίας, σε ότι αφορά στην εξήγηση και στην άσκηση πολιτικής, κινούνται κατά τρόπο που συνδέεται περισσότερο με τον βιολογικό φορέα του προβληματισμού, παρά κατά τρόπο που φαίνεται να ακολουθεί συγκεκριμένους γενικευσιμους κανόνες.

Όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν ισχύει και το αντίθετο, ότι, δηλαδή, η περιφερειακή ή η οικονομική προσέγγιση κοινούνται εντός γενικά αποδεκτών κανονιστικών προβληματισμών και προτάσεων και μόνο. Ο περιορισμός αυτός ισχύει γενικά για όλες τις κοινωνικές επιστήμες, όμως, εδώ αν και, τελικά, η αφετηρία του κανονιστικού χαρακτήρα των προσεγγίσεων αυτών μπορεί να εντοπιστεί σε συγκεκριμένες κοσμοθεωρίες οι οποίες ή κυριαρχούν ή αμφισβητούν εν δυνάμει την κυριαρχία αυτή, η διαμεσολάβηση των ιδεολογιών αυτών γίνεται μέσα από συγκροτημένα θεωρητικά σχήματα τα οποία οδηγούν και στην ανάπτυξη κοινά αποδεκτών μεθόδων και εργαλείων. Αυτό το δεύτερο στοιχείο είναι που λείπει, ως αυτοτελώς συγκροτημένη πρόταση στη περίπτωση των χωρικών προσεγγίσεων. Το ζήτημα της αναποτελεσματικότητας των μεθόδων και των εργαλείων δεν εξετάζεται εδώ.

Μπορεί, λοιπόν, να συναχθεί από τα παραπάνω ότι οι χωρικές προσεγγίσεις

χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλομορφία στον τρόπο που ορίζουν το αντικείμενό τους, στον τρόπο παρουσίασης και εξήγησης του, και ακόμα και στον τρόπο των προτεινόμενων παρεμβάσεων ο οποίος πολλές φορές παρκάτέμπετ σε αναλογίες με την περιφερειακή προσέγγιση, χωρίς, όμως, αυτές να αποτελούν συνέπεια μιας συγκεκριμένης μεθόδου η οποία και να ανάγεται σε κάποια κοινή θεωρία αφετηρία.

Η κύρια διαφορά των δύο προσεγγίσεων βρίςκεται στην αφετηρία τους ως προς την αφαίρεση και στην προοπτική τους κατά την προσέγγιση των φαινομένων που εξετάζουν. Η οικονομική ή περιφερειακή προσέγγιση κινείται από το αφηρημένο (αφηρημένος χώρος ή χώρος - περιφέρεια, οικονομικά μεγέθη – μακρομεγέθη) και προσπαθεί μέσα από συγκεκριμένες παρεμβάσεις πολιτικής να φθάσει σε αποτελέσματα. Η χωρική προσέγγιση κινείται από το συγκεκριμένο (φυσικός ή γεωγραφικός χώρος, χρήσεις γης, υποδομές, οικισμοί, παραγωγικό πρότυπο κ.λπ.) και προσπαθεί μέσα από αφαιρέσεις και γενικεύσεις να οδηγηθεί σε προτάσεις και παρεμβάσεις πολιτικής που καταλήγουν σε συγκεκριμένη οργάνωση του χώρου⁴⁴.

Πρόκειται, επομένως, για δύο προσεγγίσεις με διαφορετική φορά και οπτική που σε ορισμένες περιπτώσεις πλησιάζουν η μία την άλλη χωρίς κατά κανέναν τρόπο οι μεταξύ τους σχέσεις να αποτελούν ισομορφισμό.

Αποτελεί αδυναμία κάθε κοινωνικής προσέγγισης να κινηθεί στο χρόνο, αν δεν μετέρχεται της ιστορικής μεθόδου και περιορίζεται σε θετικό πλαίσιο. Η αρχύλωση των προσεγγίσεων αυτών σε ορισμούς συνεπάγεται αμηχανία ως προς το ζήτημα της αλλαγής των εννοιών και κατηγοριών με τις οποίες προσεγγίζει το αντικείμενό της. Η αμηχανία αυτή οδηγεί σε ανοησίες όσο αυξάνεται το χρονικό βάθος της θεώρησης. Ταυτόχρονα το ζήτημα της αδυναμίας πρόσληψης της αλλαγής των κατηγοριών κι οι προφανείς διαφορές των καθοριστικών σχέσεων του μέρους με το όλο που δεν επιτρέπουν την αθροιστική ή αφαιρετική κίνηση από το ένα σημείο προς το άλλο και αντίστροφα υποχρεώνουν τις προσεγγίσεις αυτές να εξετάζουν τα θέματα τους σε μια μικρο – και, ταυτόχρονα, σε μια μακρο-οπτική. Μάλιστα, στις περιπτώσεις που τα αναλυτικά αυτά επίπεδα αναμινγνύονται άκρως οι δύο διαφορετικές χωρικές προσεγγίσεις οδηγούν σε παρανοήσεις μια και, κατά κανόνα, κάθε μια από τις δύο αυτές προσεγγίσεις βρίςκεται αντιμετώπη, έστω και με αδιαφορετικό τρόπο με το πρόβλημα αυτό.

Αν, όμως, είναι προφανές ότι η ταυτόχρονη και με τις δύο αντιλήψεις του χώρου προσέγγιση ζητημάτων που είναι χαρακτηριστική για την ανάπτυξη συγκεκριμένων περιφερειών μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις, άλλο τόσο προ-

44. Müller, 1964, αλλά και Αγγελίδης, 2000 και Κορλιούρος, 2001.

φανές είναι και το γεγονός ότι κάθε μία από τις δύο προσεγγίσεις φωτίζει ιδιαίτερα και συγκεκριμένες πτυχές των ζητημάτων αυτών.

Πώς μπορούν να οργανωθούν, επομένως, οι δύο προσεγγίσεις και να αντληθούν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη και από τις δύο κατά την αντιμετώπιση προβλημάτων μιας εδαφικής ενότητας; Η πρόταση συνίσταται στη διαμόρφωση μιας ιεραρχικής θέσης μεταξύ των προσεγγίσεων, της περιφερειακής και της χωροταξικής, κατά την οποία η μια είναι η κυρίαρχος και η άλλη λειτουργεί υποβοηθητικά στην πρώτη.

Με ποια κριτήρια διαμορφώνεται η σχέση αυτή σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και σε επίπεδο Κράτους Μέλους; Πότε προτάσσεται η περιφερειακή ή οικονομική προσέγγιση και πότε η χωρική;

Τα κριτήρια ιεράρχησης, κατά την άποψή μας, είναι τρία. Πρόκειται για την ένταση των οικονομικών προβλημάτων, για την ένταση των περιφερειακών προβλημάτων και τη δυνατότητα πρόσληψης των χωρικών ζητημάτων στο επίπεδο του φυσικού σχεδιασμού και την άσκηση αποτελεσματικής πολιτικής και στο επίπεδο του χώρου, αλλά και από τον χρονικό ορίζοντα της θεώρησης⁴⁵.

Ας σημειωθεί εδώ, πάντως, ότι στο επίπεδο άσκησης πολιτικής η οικονομική ή η περιφερειακή πολιτική παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευελιξία στο χρόνο καθώς μπορούν να αναπτύσσονται βραχυχρόνια μεσοχρόνια και μακροχρόνια, ενώ οι χωρικές προσεγγίσεις κινούνται περισσότερο προς την κατεύθυνση της μεσοχρόνιας και μακροχρόνιας προσέγγισης.

Στην άλλη πλευρά της λογικής αυτής βρίσκεται η άποψη της ισοτιμίας των προσεγγίσεων, της οικονομικής περιφερειακής και της χωρικής, ακόμα και η άποψη του προβαδίσματος της χωρικής προσέγγισης μια και αυτή είναι η περισσότερο συνθετική⁴⁶.

Δεν χρειάζεται να επιχειρηματολογήσει κανείς δια μακρών για να τεκμηριωθεί η αδυναμία της άποψης αυτής. Αυτή συνίσταται στη διαπίστωση ότι σε ένα καπιταλιστικό σύστημα, μέτρο της αποτελεσματικότητας του οποίου είναι οι αποδόσεις του αυτοαξιοποιούμενου χρήματος ως κεφαλαίου, τα περί την γη δεν μπορούν να ριθμίζονται με αφετηρία τη γη, όπως σε προηγούμενα ιστορικά καθεστώτα, αλλά μόνο στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η δομή της οικονομίας, γενικά, και η ιεραρχία και η κίνηση των τμημάτων του κεφαλαίου, ειδικά, είναι τέτοιες που να επιτρέπουν την αξιοποίηση των κεφαλαίων κατά κύριο λόγο σε δραστηριότητες που δεν συνδέονται με το έδαφος, παρά μόνο κατά ατελή τρόπο. Στις περιπτώσεις αυτές το έδαφος καθίσταται κατά ένα τρόπο καθοριστικός παράγοντας μιας ιδιόμορφης αναπτυξιακής διαδικασίας.

45. Ας σημειωθεί εδώ ότι η προσέγγιση του ΣΑΚΧ δεν συνδέεται ρητά με έναν χρονικό ορίζοντα.

46. Αγγελάκης, 2000. Κοζιολύκος, 2001. Dettlau, 1987. Hambloch, 1982. Λαμπριανίδης, 2000.

Όσο η σχέση αυτή δεν γίνεται κατανοητή και οι εξελίξεις επιχειρούνται να εξηγηθούν με λαθεμένες οι ψευδείς αντιλήψεις ως προς τη σχέση των δύο δαιμονοποιημένων προσλήψεων του χώρου, τόσο η πολιτική που θα ασκείται σε αυτή τη βάση θα παρουσιάζεται αδύναμη και δύσκολα θα γενικεύεται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο πέρα από το σημείο που βρισκόμαστε σήμερα, δηλαδή, πέρα από τη διατύπωση κοινά αποδεκτών επιλογών πολιτικής. Οι διαπιστώσεις αυτές ισχύουν και σε επίπεδο κρατών και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το συμπέρασμα προκύπτει με σαφήνεια. Στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια και με την οικονομική, αλλά και με τη γεωγραφική έννοια του όρου το προβάδισμα ανήκει στην Περιφερειακή πολιτική η οποία πρέπει να επικουρείται από τη χωροταξική προσέγγιση.

Αντίθετα, όπου το περιφερειακό πρόβλημα δεν είναι ιδιαίτερης σημασίας τα πράγματα μπορούν να αντιστραφούν και η χωροταξική προσέγγιση να αποκτήσει πρωτεύοντα ρόλο συνδυαζόμενη πάντα και με άλλες πολιτικές στις οποίες αποτυπώνονται άμεσα οι οικονομικές εξελίξεις π.χ. πολιτική περιβάλλοντος, πολιτική υποδομών μεταφορών, πολιτική έρευνας κ.ά.

Από όλα τα προηγούμενα προκύπτει η σχέση και η δυναμική της σχέσης αυτής ανάμεσα στην Περιφερειακή πολιτική και τη χωροταξική προσέγγιση σε επίπεδο άσκησης αναπτυξιακής πολιτικής. Η αναπτυξιακή κατάσταση και οι θεσμοί, αλλά και οι δυνατότητες παρέμβασης των δύο προσεγγίσεων προσδιορίζουν την ιεραρχημένη σχέση τους. Κάθε φορά που αυτό το στοιχείο χάνεται από την οπτική όσων σχεδιάζουν και ασκούν πολιτική τα πράγματα περιπλέκονται, είτε ρητά στο επίπεδο της πολιτικής αυτής καθαυτής είτε στις αντιλήψεις για τη μία ή την άλλη πολιτική. Ο περιορισμός της αποτελεσματικότητας σε αυτές τις περιπτώσεις προκύπτει, τότε, αναγκαστικά.

Αυτή είναι η ιστορία του προβληματισμού της χωρικής προσέγγισης σε χωρικό επίπεδο και των μέχρι σήμερα προσπαθειών της αποσαφήνισης της σχέσης ανάμεσα στην περιφερειακή πολιτική, μια από καιρό εγκατεστημένη κοινοτική πολιτική και στην χωρική ανάπτυξη⁴⁷.

Ο προβληματισμός αυτός δεν είναι νέος, νέο στοιχείο αποτελεί η συζήτηση που γίνεται με σχετική ένταση και μεγάλη δημοσιότητα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο⁴⁸. Με την έννοια αυτή θα ήταν παράλειψη αν δεν υπενθυμίζαμε ότι το ίδιο ζήτημα τίθεται και από το Ν. Κόνσολα, με αφετηρία τον προβληματισμό της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής με εξαιρετική σαφήνεια στο πρώτο κεφάλαιο της *Σύγχρονης Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής* του⁴⁹.

47. Δεμαθάς, 2001.

48. Στην προοπτική της αγκύρωσης της στη νέα συνθήκη, του επενασχεδιασμού και της χρηματοδότησης της κατά τη νέα περίοδο προγραμματισμού 2007-2013.

49. Κόνσολας, 1997.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Π1. Στόχοι και επιλογές του ΣΑΚΧ

Βασικοί στόχοι του ΣΑΚΧ

- Οικονομική και κοινωνική συνοχή.
- Προστασία των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, και περισσότερο εξισορροπημένη ανταγωνιστικότητα του ευρωπαϊκού χώρου.
- Ανάπτυξη ενός ισόρροπου και πολυκεντρικού αστικού συστήματος και μιας νέας σχέσης πόλεων-υπαίθρου.
- Εξασφάλιση ισότητας πρόσβασης στις υποδομές και στη γνώση, και
- αειφόρος ανάπτυξη, συνετή διαχείριση και προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

1. Στόχοι και επιλογές πολιτικής για το χώρο της Ε.Ε.

Χωρικός προσανατολισμός των πολιτικών

- Ανάπτυξη ενός πολυκεντρικού και πιο εξισορροπημένου αστικού συστήματος και ενίσχυση της εταιρικής σχέσης μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να υπερνικηθεί ο διϊσμός μεταξύ πόλης και υπαίθρου που αντιστοιχεί στα σημειρινά δεδομένα,
- Προώθηση ολοκληρωμένων αντιλήψεων για τις μεταφορές και τις επικοινωνίες, οι οποίες στηρίζουν την πολυκεντρική ανάπτυξη του κοινοτικού χώρου και αποτελούν σημαντική προϋπόθεση ώστε να μπορέσουν οι ευρωπαϊκές πόλεις και περιφέρειες να ενσωματωθούν ενεργά στην ΟΝΕ. Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντική η σταδιακή διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στις υποδομές και στη γνώση. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να εξευρεθούν κατάλληλες λύσεις προσαρμοσμένες σε περιφερειακό επίπεδο,
- Ανάπτυξη και προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω συνετής διαχείρισης. Ο στόχος αυτός συμβάλλει τόσο στη διατήρηση όσο και στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιφερειακής ταυτότητας καθώς και στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής πολυμορφίας των περιφερειών και των πόλεων της ΕΕ στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

2. Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και μια νέα σχέση πόλεων - υπαίθρου

2.1 Πολυκεντρική και ισόρροπη χωροταξική ανάπτυξη στην Ε.Ε.

Επιλογές πολιτικής

1. Ενίσχυση περισσότερων μεγαλύτερων ζωνών παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης στην ΕΕ, οι οποίες θα πρέπει να εξοπλιστούν με υψηλής ποιότητας, παγκόσμιες λειτουργίες και υπηρεσίες και σύνδεση των ζωνών αυτών με τις περιφερειακές περιοχές, μέσω διεθνικών στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης.
2. Ενίσχυση ενός πολυκεντρικού και πιο εξισορροπημένου συστήματος μητροπολιτικών περιφερειών, ομάδων πόλεων και δικτύων πόλεων μέσω στενότερης συνεργασίας μεταξύ της διαρθρωτικής πολιτικής και της πολιτικής για τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα (ΔΕΔ), καθώς και μέσω της βελτίωσης των συνδέσεων μεταξύ διεθνών/εθνικών και περιφερειακών/τοπικών δικτύων μεταφορών.
3. Προώθηση ολοκληρωμένων στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης συστημάτων πόλεων στα επιμέρους Κράτη Μέλη καθώς και στο πλαίσιο διεθνικής και διασυννοριακής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένης και της ενσωμάτωσης στα δίκτυα αυτά των αντίστοιχων αγροτικών περιοχών και των μικρών πόλεων που βρίσκονται σ' αυτές.

4. Ενίσχυση της συνεργασίας σε συγκεκριμένα ειδικά θέματα στον τομέα της χωρικής ανάπτυξης σε διασυννοριακό και διεθνικό επίπεδο.
5. Προώθηση της συνεργασίας σε περιφερειακό, διασυννοριακό και διεθνικό επίπεδο, με πόλεις στις χώρες της Βόρειας, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καθώς και στην περιοχή της Μεσογείου και ενίσχυση των συνδέσεων Βορρά – Νότου στη Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και των συνδέσεων Δύσης–Ανατολής στη Βόρεια Ευρώπη.

2.2 Δυναμικές, ελκυστικές και ανταγωνιστικές πόλεις και αστικοποιημένες περιφέρειες με υψηλές πυκνότητες

Οι ακόλουθες πέντε πτυχές έχουν ιδιαίτερη σημασία για την αιεφόρο ανάπτυξη των πόλεων:

- έλεγχος της φυσικής επέκτασης των πόλεων.
- μίξη λειτουργιών και κοινωνικών ομάδων (παράγοντας που ισχύει ιδίως για τις μεγάλες πόλεις όπου ολοένα αυξανόμενα τμήματα του πληθυσμού απειλούνται με αποκλεισμό από την κοινωνία των πόλεων).
- συνετή διαχείριση του αστικού οικοσυστήματος με γνώμονα την εξοικονόμηση πόρων (ιδίως νερό, ενέργεια και απόβλητα).
- καλύτερη προσβασιμότητα με μέσα μεταφορών διαφόρων τύπων που είναι αποτελεσματικοί και ταυτόχρονα φιλικόι προς το περιβάλλον, και
- προστασία και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Επιλογές πολιτικής

6. Επέκταση του στρατηγικού ρόλου των μητροπολιτικών περιφερειών και των «πόλεων-πυλών», με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των περιοχών που βρίσκονται στην περιφέρεια της ΕΕ.
7. Βελτίωση της οικονομικής βάσης, του περιβάλλοντος και της υποδομής υπηρεσιών στις πόλεις, ιδίως σε περιφέρειες που είναι οικονομικά λιγότερο ευνοημένες, με σκοπό να αυξηθεί η ελκυστικότητα που ασκούν στις κινητές επενδύσεις.
8. Προώθηση της οικονομικής διαφοροποίησης στις πόλεις που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από ένα και μοναδικό κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης των πόλεων στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες.
9. Προώθηση ευρέων στρατηγικών αστικής ανάπτυξης που στοχεύουν στην κοινωνική και λειτουργική πολυμορφία. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στην απόδοση εγκαταλελειμμένων αστικών χώρων και περιοχών σε νέες χρήσεις και στην επαναχρησιμοποίηση περιοχών που είτε αργούν είτε υποαπασχολούνται.
10. Προώθηση της συνετής διαχείρισης των αστικών οικοσυστημάτων.
11. Προώθηση βελτιωμένης προσπελασιμότητας σε πόλεις και μητροπολιτικές περιφέρειες μέσω μιας κατάλληλης πολιτικής έλξης επιχειρήσεων ώστε να εγκαθίστανται σ' αυτές καθώς και μέσω επαρκούς σχεδιασμού των χρήσεων γης που θα προωθήσουν την μίξη των αστικών λειτουργιών και τη χρήση των δημοσίων συγκοινωνιών.
12. Στήριξη αποτελεσματικών μεθόδων μείωσης της ανεξέλεγκτης αστικής επέκτασης, μείωση των υπερβολικών οικιστικών πιέσεων, ιδίως στις παραθαλάσσιες περιοχές.

2.3 Αυτοτελείς, διαφοροποιημένες και παραγωγικές αγροτικές περιοχές της υπαίθρου

Επιλογές πολιτικής

13. Προώθηση διαφοροποιημένων αναπτυξιακών στρατηγικών που προσαρμοζόμενες στο εκάστοτε αναπτυξιακό δυναμικό των περιοχών της υπαίθρου θα καθιστούν δυνατή την

επίτευξη της ενδογενούς ανάπτυξης (συμπεριλαμβανομένης της προώθησης της πολυλειτουργικότητας στη γεωργία). Στήριξη των περιοχών της υπαίθρου στους τομείς της εκπαίδευσης, της συνεχιζόμενης κατάρτισης καθώς και στη δημιουργία θέσεων εργασίας εκτός του γεωργικού τομέα.

14. Ενδυνάμωση των πόλεων μικρού και μεσαίου μεγέθους στις περιοχές της υπαίθρου ως σημείων αποκρυστάλλωσης της περιφερειακής ανάπτυξης και προώθηση της δικτύωσης τους.
15. Διασφάλιση της αειφόρου γεωργίας, εφαρμογή περιβαλλοντικών μέτρων και διαφοροποίηση της γεωργικής χρήσης των γαιών.
16. Προώθηση και στήριξη της συνεργασίας και της ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των περιοχών της υπαίθρου.
17. Χρήση του δυναμικού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις αστικές και στις περιοχές, της υπαίθρου λαμβανομένων υπόψη των τοπικών και περιφερειακών συνθηκών, ιδίως της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.
18. Αξιοποίηση του δυναμικού ανάπτυξης του φιλικού προς το περιβάλλον τουρισμού.

2.4 Εταιρική σχέση πόλεων και υπαίθρου

- Ισότητα και ανεξαρτησία των εταίρων
- Εθελοντική συμμετοχή στην εταιρική σχέση
- Συνεκτίμηση των διαφορετικών διοικητικών συνθηκών και
- Κοινή ευθύνη και κοινά οφέλη.

Επιλογές πολιτικής

19. Διατήρηση ενός βασικού επιπέδου παροχής υπηρεσιών και δημόσιων συγκοινωνιών σε πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους στις περιοχές της υπαίθρου, ιδίως σε αυτές που παρουσάζουν παρακμή.
20. Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου με στόχο την ενίσχυση των λειτουργικών περιφερειών.
21. Ενσωμάτωση της υπαίθρου, που περιβάλλει μεγάλες πόλεις, στις στρατηγικές χωρικής ανάπτυξης των αστικών περιφερειών, με στόχο τον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό των χρήσεων γης λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις περιοχές που περιβάλλουν τα αστικά κέντρα.
22. Προώθηση και στήριξη της εταιρικής συνεργασίας μεταξύ πόλεων μικρού και μεσαίου μεγέθους σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο μέσω κοινών έργων καθώς και μέσω της ανταλλαγής εμπειριών.
23. Προώθηση της δημιουργίας δικτύων εταιρειών μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων των πόλεων και της υπαίθρου.

3. Ισότητα πρόσβασης σε υποδομές και γνώση

3.1 Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με στόχο τις βελτιωμένες συνδέσεις μεταφορών και τη πρόσβαση στη γνώση

3.2 Η πολυκεντρική ανάπτυξη: στόχος βελτίωσης της προσπελασιμότητας για καλύτερη προσπελασιμότητα

Επιλογές πολιτικής

24. Ενίσχυση των δευτερευόντων δικτύων μεταφορών και των συνδέσεων τους με τα ΔΕΔ, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης αποτελεσματικών περιφερειακών συστημάτων δημοσίων συγκοινωνιών.

25. Προώθηση μιας χωρικά περισσότερο εξισορροπημένης πρόσβασης στις διηπειρωτικές μεταφορές στην ΕΕ μέσω της πρόσφορης κατανομής των λιμένων και των αεροδρομίων (παγκόσμιες πύλες), της αναβάθμισης του επιπέδου υπηρεσιών που παρέχουν και της βελτίωσης των «συνδέσεων με την ενδοχώρα» τους,
26. Βελτίωση των συνδέσεων μεταφορών στις απομακρυσμένες και εξαιρετικά απομακρυσμένες περιφέρειες, τόσο εντός της ΕΕ όσο και με γειτονικές τρίτες χώρες, λαμβανομένων υπόψη των εναέριων μεταφορών και της περαιτέρω ανάπτυξης των αντίστοιχων εγκαταστάσεων υποδομής,
27. Βελτίωση της χρήσης και της πρόσβασης σε εγκαταστάσεις τηλεπικοινωνιών και παροχή «καθολικών υπηρεσιών» με ανάλογη διαμόρφωση των τιμολογίων,
28. Βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των πολιτικών μεταφορών σε κοινοτικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο,
29. Εισαγωγή της αποτίμησης χωρικών επιπτώσεων ως μέσου χωροταξικής αξιολόγησης μεγάλων έργων υποδομής (ιδίως στον τομέα των μεταφορών).

3.3 Αποτελεσματική και βιώσιμη χρήση της υποδομής

Επιλογές πολιτικής

30. Καλύτερος συντονισμός της πολιτικής χωρικής ανάπτυξης και του σχεδιασμού των χρήσεων γης με τον σχεδιασμό των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών,
31. Βελτίωση των υπηρεσιών δημοσίων συγκοινωνιών και παροχή ενός ελάχιστου επιπέδου υπηρεσιών δημοσίων συγκοινωνιών σε πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους,
32. Μείωση των αρνητικών επιπτώσεων σε περιοχές που υφίστανται υψηλές πιέσεις από πλευράς κυκλοφορίας μέσω της ενίσχυσης των φιλικότερων προς το περιβάλλον μέσων μεταφοράς, μέσω της αύξησης των διόδων για τη χρήση δρόμων και μέσω της εσωτερικής του εξωτερικού κόστους,
33. Προώθηση της κόμβων διασυνδεδεμένων μεταφορών για τις εμπορευματικές μεταφορές, ιδίως για τις μεταφορές στους ευρωπαϊκούς διαδρόμους, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπ' όψη τη ναυτιλία και τις μεταφορές εσωτερικών υδάτων,
34. Συντονισμένος και ολοκληρωμένος σχεδιασμός και διαχείριση των υποδομών ώστε να μειωθούν οι αναποτελεσματικές επενδύσεις (για παράδειγμα η περιττή παράλληλη ανάπτυξη υποδομής μεταφορών) και να διασφαλιστεί η πλέον αποτελεσματική χρήση της υφιστάμενης υποδομής μεταφορών.

3.4 Διάδοση της καινοτομίας και της γνώσης

Επιλογές πολιτικής

35. Ευρεία ενσωμάτωση πολιτικών που συνδέονται με τη γνώση, όπως η προώθηση της καινοτομίας, η σχολική εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση και η συνεχιζόμενη κατάρτιση, η έρευνα και ανάπτυξη της τεχνολογίας, σε πολιτικές χωρικής ανάπτυξης, ιδίως σε απομακρυσμένες ή αραιοκατοικημένες περιοχές,
36. Διασφάλιση πανευρωπαϊκής πρόσβασης σε υποδομές σχετικές με τις γνώσεις, λαμβανομένου υπόψη του κοινωνικοοικονομικού δυναμικού των σύγχρονων μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων (ΜΜΕ), ως κινητήριων δυνάμεων για τη βιώσιμη αειφόρο οικονομική ανάπτυξη,
37. Προώθηση της δικτύωσης μεταξύ επιχειρήσεων και της ταχείας διάδοσης καινοτομιών, ιδίως μέσω περιφερειακών ιδρυμάτων που προωθούν καινοτομίες,
38. Στήριξη της σύστασης κέντρων καινοτομίας καθώς και της συνεργασίας μεταξύ ιδρυμά-

των τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και φορέων εφαρμοσμένης έρευνας και Ανάπτυξης και του ιδιωτικού τομέα, ιδίως σε οικονομικά ασθενείς περιοχές.

39. Ανάπτυξη ενός μίγματος μέτρων που συμβάλλει στην τόνωση της προσφοράς και της ζήτησης για βελτιωμένη πρόσβαση στις περιφέρειες και χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.

4. Συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

4.1 Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά ως αγαθό ανάπτυξης

4.2 Διατήρηση και ανάπτυξη της φυσικής κληρονομιάς

Επιλογές πολιτικής

40. Συνεχής ανάπτυξη ευρωπαϊκών οικολογικών δικτύων, όπως προτείνεται από το Natura 2000, συμπεριλαμβανομένων των απαραίτητων συνδέσεων μεταξύ συγκεκριμένων περιοχών και των γειτονικών τους προστατευόμενων περιοχών με περιφερειακή, εθνική, διεθνική και κοινοτική σπουδαιότητα.
41. Συνεκτίμηση της διατήρησης της βιοποικιλότητας στο πλαίσιο τομεακών πολιτικών (γεωργία, περιφερειακές πολιτικές, μεταφορές, αλιεία κ.τ.λ.) όπως προβλέπεται στην κοινοτική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα.
42. Εκτόνωση ολοκληρωμένων στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης για προστατευόμενες περιοχές, περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές και περιοχές μεγάλης βιοποικιλότητας, όπως είναι π.χ. οι παραθαλάσσιες περιοχές, οι ορεινές περιοχές και οι υγρότοποι με διασφάλιση της εξισορρόπηση ανάμεσα στην προστασία και την ανάπτυξη βάσει αποτιμήσεων των χωρικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων και με τη συμμετοχή στις διαδικασίες αυτές των ενδιαφερόμενων εταίρων.
43. Μεγαλύτερη χρήση οικονομικών εργαλείων για την αναγνώριση της οικολογικής σπουδαιότητας των προστατευόμενων και περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών.
44. Προώθηση οικιστικών διαρθρώσεων που εννοούν την εξοικονόμηση ενέργειας και τη μείωση της κυκλοφορίας' ολοκληρωμένος σχεδιασμός των πόρων και αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με σκοπό τη μείωση των εκπομπών CO₂.
45. Προστασία του εδάφους ως βάσης για τη ζωή των ανθρώπων, της πανίδας και της χλωρίδας, μέσω της μείωσης της διαβρώσης, της καταστροφής του εδάφους και της υπερβολικής χρήσης των ανοικτών χώρων.
46. Ανάπτυξη στρατηγικών σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνικό επίπεδο με σκοπό τη διαχείριση των κινδύνων σε περιοχές που επηρεάζονται από καταστροφές.

4.3 Διαχείριση των υδατικών πόρων – μια ιδιαίτερη πρόκληση για την χωροταξική ανάπτυξη

Επιλογές πολιτικής

47. Βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ της παροχής και ζήτησης ύδατος, ειδικότερα σε περιοχές που κινδυνεύουν από την ξηρασία. Ανάπτυξη και εφαρμογή οικονομικών εργαλείων διαχείρισης των υδάτων, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης γεωργικών μεθόδων και αρδευτικών τεχνολογιών που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση ύδατος σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από έλλειψη υδάτων.
48. Προώθηση της διεθνικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας κατά την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης των υδατικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων ύπαρξης μεγαλύτερων υδροφόρων ζωνών υπογείων υδάτων σε περιοχές που κινδυνεύουν από ξηρασία και σε περιοχές που κινδυνεύουν από πλημμύρες, ιδίως στις παραθαλάσσιες περιφέρειες.

49. Διατήρηση και αποκατάσταση μεγάλων υδροτόπων που απειλούνται από υπερβολική άντληση ύδατος ή από την εκτροπή των ρευμάτων που τους τροφοδοτούν.
50. Συντονισμένη διαχείριση των θαλασσών, ειδικότερα διατήρηση και αποκατάσταση των απειλούμενων θαλάσσιων οικοσυστημάτων.
51. Ενίσχυση της περιφερειακής ευθύνης σε ότι αφορά στη διαχείριση των υδατικών πόρων.
52. Εφαρμογή των αποτιμήσεων περιβαλλοντικών και χωρικών επιπτώσεων για όλα τα έργα μεγάλης κλίμακας που αφορούν στη διαχείριση υδάτων.

4.4 Δημιουργική διαχείριση των πολιτιστικών τοπίων

Επιλογές πολιτικής

53. Διατήρηση και δημιουργική ανάπτυξη των πολιτιστικών τοπίων με ιδιαίτερη πολιτιστική, ιστορική, αισθητική και οικολογική σημασία.
54. Ενίσχυση της αξίας των πολιτιστικών τοπίων στο πλαίσιο ολοκληρωμένων στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης.
55. Βελτιωμένος συντονισμός των αναπτυξιακών μέτρων που έχουν επιπτώσεις στα τοπία.
56. Δημιουργική αποκατάσταση των τοπίων που έχουν πληγεί από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένων μέτρων επανακαλλιέργειάς τους.

4.5 Δημιουργική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Επιλογές πολιτικής

57. Ανάπτυξη ολοκληρωμένων στρατηγικών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς που απειλείται ή καταρρέει, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης εργαλείων για την αξιολόγηση των παραγόντων κινδύνου και τη διαχείριση κρίσιμων καταστάσεων.
58. Διατήρηση και δημιουργικός ανασχεδιασμός αστικών συνόλων που αξίζει να προστατευθούν.
59. Προώθηση της κατασκευής σύγχρονων κτιρίων υψηλής αρχιτεκτονικής ποιότητας.
60. Ενίσχυση της συνείδησης ως προς τη συμβολή της σύγχρονης πολιτικής αστικής και χωρικής ανάπτυξης στην πολιτιστική κληρονομιά των μελλοντικών γενεών.

Π2. Ενδεικτική βιβλιογραφία από τον κατάλογο της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Nottingham

<http://www.nottingham.ac.uk/library/> SP09a. EUROPEAN SPATIAL DEVELOPMENT PERSPECTIVE (ESDP) (ενημέρωση: 13.6.03)

Albrechts, Louis, 2001, 'In Pursuit of New Approaches to Strategic Spatial Planning. A European Perspective', *International Planning Studies* (Carfax Publishing / Taylor & Francis) 6 (3), August, pp.293 - 310.

Atkinson, Rob, 2001, 'The Emerging 'Urban Agenda' and the European Spatial Development Perspective: Towards an EU Urban Policy?', *European Planning Studies* 9 (3), April, pp.385-406.

'European Spatial Planning, Results of the Meeting, Informal Council of Ministers, Leipzig': 1994.

Principles for a European Spatial Development Policy, 1995.

Boehme, K. & Bengs, C. (eds), 1999, *From Trends to Visions: The European Spatial Development Perspective*, Nordregio, Stockholm.

- Commission of the European Communities (CEC), Brussels - Office for Official Publications of the European Communities, L-2985 Luxembourg:
European Spatial Development Perspective, 1997:
The European Spatial Development Perspective', Cat CX-23-99-750-EN-C-19, 1999. ISBN92 828 7658 6 - more information available at: <http://inforegio.cec.eu.int>
European Spatial Development Perspective: Towards Balance and Sustainable Development of the Territory of the European Union, 1999.
- Davoudi, Simin, 1999, 'Making sense of the ESDP' (and its implications for UK spatial planning), *Town and Country Planning* 68 (12), December.
- Davoudi, Simin, 2002, 'Polycentricity - modelling or determining reality', *Town and Country Planning* 7(4), April, pp. 114-117.
- Davies, Lyn, 1998, 'The European Spatial Development Perspective', *Town and Country Planning* 67 (2), March.
- Department of the Environment, Transport and the Regions (DETR) (former) (1997-2001).
European Spatial Planning and Urban-Rural Relationships: The UK Dimension, Report by University College London & University of Newcastle upon Tyne, 2000.
- Spatial Planning and Peripherality*, Report by Cardiff University and University of Aberdeen, 2000.
- ESPRIN UK, 1999, 'Spatial Planning in a European Context: The UK and the EU's Study Programme in European Spatial Planning', *European Planning Studies* 7 (5), October.
- Faludi, Andreas, 1997, 'European Spatial Development Perspective in the Maastricht II', *European Planning Studies* 5 (4), April.
- Faludi, Andreas, 2000, 'The European Spatial Development Perspective - What next?', *European Planning Studies* 8 (2), April, pp. 237-250.
- Faludi, Andreas, Zonneveld, W.A & Waterhout, B, 2000, 'The Committee on Spatial Development: formulating a spatial perspective in an institutional vacuum', in Christiansen, T. & Kitchner, E. (eds), 2000, *Committee Governance in the European Union*, Manchester University Press, Manchester.
- Faludi, Andreas, 2001, 'The European Spatial Development Perspective and the changing institutional landscape of planning', in L. Albrechts, J. Alden & A.R. Da Pires (eds) *The Changing Institutional Landscape of Planning*, Ashgate, Aldershot, Hampshire.
- Faludi, Andreas, 2001, 'The Application of the European Spatial Development Perspective: Evidence from the North-West Metropolitan Area', *European Planning Studies* (Carfax Publishing / Taylor & Francis Group), pp. 663-675.
- Faludi, Andreas & Waterhout, Bas., 2002, *The Making of the European Spatial Development Perspective*, Routledge, London. ISBN 0 415 272673 7 (Hb) / 0 415 27264 5 (pb).
- Faludi, Andreas, 2002, 'Positioning European Spatial Planning', *European Planning Studies* 10 (7), October, p. 897.
- Faludi, Andreas, 2003, 'Unfinished business: European spatial planning in the 2000s', *Town Planning Review* 74 (1), pp. 121-140.
- Fit, J. & Kragt, R., 1994, 'The long road to European spatial planning: a matter of patience and mission', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 85, pp. 461-465.
- Giannakourou, G., 1996, 'Towards a European spatial planning policy: theoretical dilemmas and constitutional implications', *European Planning Studies* 4, pp. 595-613.

- Hall, Tony, 1999, 'What do we mean by 'balance'? in the ESDP', *Planning* 1308, 5.3.99.
- Healey, Patsy et al., 1999, 'European Developments in Strategic Spatial Planning', *European Planning Studies* 7 (3), June.
- Healy, Adrian, 1997, 'Making sense of space', (European Spatial Development Perspective), *Planning* 1247, 5.12.97.
- Healy, Adrian, 1998, 'Hitting a high note' (ESDP), *Planning* 1269, 22.5.98.
- Healy, Adrian, 1998, 'Filling in the Spatial Gaps' (ESDP), *Planning* 1271, 5.6.98.
- Healy, Adrian, 1998, 'An awareness of perspective', *Planning* 1274, 26.6.98.
- Healy, Adrian, 1999, 'Setting about spatial issues' (spatial consequences of European policies), *Planning* 1307, 26.2.99.
- Healy, Adrian, 1999, 'A plan to find the answers' (The European Spatial Development Perspective and targets and indicators for plan performance), *Planning* 1317, 7.5.99.
- Healy, Adrian, 1999, 'Shaping up for integration' (ESDP and action plan to promote a spatial dimension in community planning), *Planning* 1345, 19.11.99.
- Healy, Adrian, 2000, 'Consistent policies for a stronger union', *Planning* 1357, 25.2.00.
- Healy, Adrian, 2000, 'Understanding the spatial perspective', *Planning* 1381, 11.8.00.
- Healy, Adrian, 2000, 'Surge in popularity for spatial planning', *Planning* 1397, 1.12.00.
- Johnston, Bryan, 1998, 'Putting the perspective into place', (ESDP), *Planning* 1271, 5.6.98.
- Johnston, Bryan, 1998, 'Coming into focus on the perspective', *Planning* 1275, 3.7.98.
- Johnston, Bryan, 1998, 'The European Spatial Development Perspective', *Planning* 1275, 3.7.98.
- Johnston, Bryan, 1999, 'Time to put policy into practice' (European Spatial Development Perspective), *Planning* 1307, 11.2.99.
- Kidd, Sue, Massey, David, Davies, Hilary, 2003, 'The European Spatial Development Perspective's integrated coastal zone management of the Irish sea', *Town Planning Review* 74 (1), pp. 77-90.
- Kunzmann, K., 1996, 'Euro-megalopolis or themepark Europe? Scenarios for European spatial development', *International Planning Studies* 1, pp. 143-163.
- Kunzmann, K., 1998, 'Planning for spatial equity in Europe', *International Planning Studies* 3, pp101-120.
- Ludlow, David, 1994, 'Ministers weight up Europe 2000 plus report', *Planning*, Week 2 (43), 27.10.94.
- *Marshall, Tim, 1996, 'British Land Use Planning and the European Union', Chapter 8 in *Environmental Planning and Sustainability* (eds.: Susan Buckingham-Hatfield & Bob Evans), John Wiley & Sons, Chichester, Sussex. HC79.E5.E5
- Martin, D., 1992, *Europe 2000: Community actions and intentions in spatial planning*, Proceedings of the Town and Country Planning Summer School, The Planner, Royal Town Planning Institute, London.
- Martin, D. & ten Velden, H., 1997, 'Extra options as optional extras: what ideas are behind the ESDP?', *Built Environment* 23, pp.267-280.
- Martin, Reiner, 1999, *The Regional Dimension in European Public Policy: Convergence or Divergence?*, Macmillan, 2nd Quarter.
- Morphet, Janice, 1997, 'Enter the ESDP-plan sans fanfare', *Town and Country Planning* 66 (10), October.
- Morphet, Janice, 1998, 'Evidence of EU Influence', *Town and Country Planning* 67 (4) May.

- Morphet, Janice, 1998, 'Change waits in the wings' (European Spatial Development Perspective), *Town and Country Planning*, 67 (11), December.
- Morphet, Janice, 1999, 'The Euro-Files: Wake Up to Europe, before it's too late', *Town and Country Planning*, 68 (5), May.
- Nadin, Vincent, 1998, 'UK Consults on the ESDP', *Town and Country Planning* 67 (2), March.
- Nadin, Vincent, 1998, 'Promoting Transnational Planning', *Town and Country Planning* 67 (2), March.
- Nadin, Vincent, 2000, 'Action on the ESDP' (the proposed action programme to implement the objectives of the ESDP), *Town and Country Planning* 69 (3), March.
- Roberts, P, 1996, 'European spatial planning and the environment: planning for sustainable development', *European Environment* 6, pp. 77-84.
- Shaw, D. Nadin, V. & Westlake, T., 1995, *The compendium of European spatial planning systems*, *European Planning Studies* 3, pp. 390-395.
- Shaw, D. & Sykes, O., 2001, *Delivering the European Spatial Development Perspective*, Report for the Planning Officers Society, University of Liverpool, Liverpool.
- Shaw, David & Sykes, Oliver, 2003, 'Investigating the application of the European Spatial Development Perspective to regional planning in the UK', *Town Planning Review* 74 (1), January, pp. 31-50.
- Silvester, John, 1997, 'Seeing the whole picture' (European Spatial Development Perspective and the Planning Officers' Society), *Planning* 1245, 12.12.97.
- Silvester, John, 1998, 'The UK plans a New Europe - or should that be Europe plans a new UK?', *Town and Country Planning* 67 (2), March.
- Silvester, John, 1999, 'Homing in on the Euro view', *Planning* 1339, 8.10.99.
- Silvester, John, 2001, 'Study reveals our spatial inclination', *Planning* 1429, 27.7.01, p11.
- Tanner, Roger, 2003, 'Crunch time for the valleys' (ESDP-style spatial planning and the challenge of regenerating South Wales valleys), *Wales Why Planning Matters Feature*, *Planning* 1523, 13.6.03, p9
- Tewdwr-Jones, Mark & Williams, Richard H., 2001, *The European Dimension of British Planning*, Spon Press (Taylor & Francis), London, ISBN 041523405 (pb), (GP5511.TEW).
- Tewdwr-Jones, Mark, 2001, 'Complexity and interdependency in a kaleidoscopic spatial planning landscape in Europe', in L. Albrechts, J. Alden & A. da Rosa Pires (eds), 2001, *The Changing Institutional Landscape of Planning*, Ashgate, Aldershot, Hampshire, pp. 8-33.
- Thompson, Robin, 1996, 'New perspectives on old order' (European Spatial Development Perspective), *Planning Week* 4 (23), 6.6.96.
- Wilkinson, David, et al., 1998, *The Impact of the EU on the UK Planning System*, The Stationery Office, March (OFL).
- Williams, Richard H., 1999, 'Constructing the European Spatial Development Perspective: Consensus without a Competence', *Regional Studies* 33 (8), November, pp. 793-797.
- Williams, Richard, H, 2000, 'Constructing the European Spatial Development Perspective - For Whom?', *European Planning Studies* 8 3), June pp. 357-366.
- Zonneveld, W. & Faludi, A., 1996, 'Cohesion versus competitive position: a new direction for European spatial planning', in Buunk, W. et al. (eds), 1996, *International Planning: A Dutch Perspective*, Amsterdam Study Centre for the Metropolitan Environment, University of Amsterdam.

• **3. Οι δράσεις του Tampere:**

- ESDP policy orientations in Structural Funds mainstream programmes
- Interreg III and ESDP demonstration projects
- ESDP policy orientations in national spatial planning
- Spatial impacts of Community Policies
- Territorial impact assessment
- Urban policy application and co-operation
- Establishing the ESPON co-operation
- ESDP as a basis for geography books for secondary schools
- "Future regions of Europe" award
- Guide on integrated strategies for coastal regions
- Pan-European framework for spatial development
- Spatial impacts of enlargement on EU Member States and non-Member States

4. Οι μελέτες (δράσεις) του Παρατηρητηρίου για τη Χωροταξία

Figure 2: ESPON 2006 Programme priorities and measures

Priority 1: Thematic projects on important spatial developments

Measure 1.1: Cities, polycentric development and urban-rural relations

Measure 1.2: Parity of access to infrastructure and knowledge

Measure 1.3: Natural and cultural heritage

Priority 2: Policy impact projects

Measure 2.1: The territorial effects of sector policies

Measure 2.2: New territorial aspects of the Structural Funds and related Funds

Measure 2.3: Institutions and instruments of spatial policies

Priority 3: Co-ordinating cross-thematic projects

Measure 3.1: Integrated tools for the European spatial development

Measure 3.2: Spatial scenarios and orientations towards the ESDP and the Cohesion Policy

Priority 4: ESPON Research briefing and scientific networking

Measure 4.1: Data navigator: preparatory surveys on data access

Measure 4.2: ESPON briefing and scientific co-ordination of ESPON Contact Points

Measure 4.3: ESPON briefing and scientific co-ordination of Transnational Project Groups

Priority 5: Technical assistance

Measure 5.1.: Management, monitoring and implementation

Measure 5.2.: Information, publication and evaluation

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΞΕΛΟΓΕΣ

- Alexander J. W., (1963) *Economic Geography*, Prentice-Hall, Engelwood Cliffs, New Jersey.
- Böventer v. Ed., (1964) Raumwirtschaftstheorie, στο *Handwörterbuch der Sozialwissenschaften*, τόμ. 8ος σελ. 704-728, G. Fischer - Stuttgart, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen, Vandenhoeck & Ruprecht – Göttingen.
- Demathas Z., (1996) Koordination von Raumordnung in Griechenland, στο Karl Hel., Henrichsmeyer Wilh., (Επιμ.) *Europäische Raumentwicklungspolitik: notwendigkeit einer vertraglichen Verankerung?* Bd. 8, Bonner Schriften zur Integration Europas, Europa Union Verlag, Bonn.
- Demathas Z., (1997) Europäische Raumordnung, Die Perspektive der südlichen Peripherie, στο *Raum*, 27/97, Wien.
- EC, (1994) *Regional Politics: Europe 2000+ Cooperation for European territorial development*, Brussels Luxembourg, (Europe 2000+, 1994).
- Enger Er., (1964) Raumwirtschaftspolitik, στο *Handwörterbuch der Sozialwissenschaften*, τόμ. 8ος σελ. 694-704, G. Fischer - Stuttgart, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen, Vandenhoeck & Ruprecht – Göttingen.
- ESDP, (9 and 10 June 1997) *European spatial development perspective, first official draft*, Presented at the informal meeting of Ministers responsible for spatial planning of the states of the European Union, Noordwijk.
- ESDP, (8 June 1998) *European Spatial Development Perspective, Complete Draft*, Meeting of Ministers responsible for spatial planning of the Member States of the European Union, Glasgow, 8 June 1998.
- ESDP, (May 1999) *European Spatial Development Perspective, Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*, Agreed at the Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning in Potsdam.
- European Commission, (2001) *Unity, Solidarity, diversity for Europe, its people and its territory*, Second Report on Economic and Social Cohesion, vol.1 & 2, Luxembourg. 2001, (Second Report on Economic and Social Cohesion, 2003).
- European Commission (2002) *First progress report on economic and social cohesion*, Brussels, January, (First progress report, 2002).
- European Commission, (2003) *Communication. Second progress report on*

economic and social cohesion, COM(2003) 34 final, Brussels, 30.1.2003, (Second progress report, 2003).

- EU, EC, (1995) *Regional policy and cohesion: Development prospects of the central Mediterranean regions (Mezzogiorno-Greece)*, Regional development studies 14, Brussels Luxembourg, (Mezzogiorno-Greece, 1995).
- EU, EC, (1997) *Regional policy and cohesion: The EU compendium of planning systems and policies*, Luxembourg, (Compendium, 1997).
- Europäische Union, (1999) EC: *Europäisches Raumentwicklungskonzept. Eine Strategie zur ausgewogenen und nachhaltigen Entwicklung in Europa. Die Europäische Dimension in der Debatte, Synthese der transnationalen Seminare und des Forums der Kommission zum EUREK*, Luxemburg, (Synthese, 1999).
- EUREK, (Mai 1999) *Europäisches Raumentwicklungskonzept, Auf dem Wege zu einer räumlich ausgewogenen und nachhaltigen Entwicklung der EU*, Potsdam.
- Faludi An., Waterhout B., (2002) *The Making of the European Spatial Development Perspective* (RTPI Library Series), Routledge, London.
- Hambloch Her., (1982) *Allgemeine Anthropogeographie*, Fr. Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden.
- Isard W. (1956) *Location and Space-Economy, A General Theory Relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade, and Urban Structure*, The M.I.T. Press, Cambridge Massachusetts.
- Krugman P., (1995) *Development, Geography, and Economic Theory*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Müller Got., (1964) Raumplanung, στο *Handswörterbuch der Sozialwissenschaften*, τομ. 8ος σελ.684-694, G. Fischer - Stuttgart, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen, Vandenhoeck & Ruprecht – Göttingen.
- SDEC, (Mai 1999) *Schéma de Développement de l'Espace Communautaire, Vers un développement spatial équilibre et durable du territoire de l'Union européenne*, Approuvé au Conseil informel des Ministres responsables de l'aménagement du territoire à Potsdam.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αγγελίδης Μ., (2000) *Χωροταξικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.
- Ανδρικοπούλου Ελ., Καυκαλάς Γρ.(επιμ.), (2000) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώ-*

ρος, *Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Θεμέλιο, Αθήνα.

- Deptsau M., (1987) *Ανθρωπογεωγραφία*, ΜΙΕΤ, Αθήνα.
- Δεμαθάς Ζ., (2001) Τα διαρθρωτικά ταμεία και η Ελλάδα, 1981-2001, στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα*, Επιμ. Έκδοσης ΕΛΙΑ, *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 20 χρόνια συμμετοχής*, σελ. 144-157, Αθήνα.
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (1992) Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής: *Ευρώπη 2000, Προοπτικές Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Εδάφους*, Βρυξέλλες, Λουξεμβούργο, (Ευρώπη 2000, 1992).
- Κόνσολας Νικ. Ι., (1997) *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Κορλιούρος Ηλ. Α., (2001) *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου, Οικονομικές Γεωγραφίες της Παραγωγής και της Ανάπτυξης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Λαμπριανίδης Λ., (2000) *Οικονομική γεωγραφία, στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα*, Πατάκης, Αθήνα.
- Μέλισσας Δημ., (2002) *Θεμελιώδη Ζητήματα του Δικαίου της Χωροταξίας*, Αν. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Parker G., (2002) *Γεωπολιτική, Παρελθόν Παρόν και Μέλλον*, Ροές, Αθήνα.
- ΣΑΚΧ, (10 και 11 Μαΐου 1999) *Σχέδιο ανάπτυξης του κοινοτικού χώρου, Προς τη χωρικά ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Υιοθετήθηκε στην άτυπη συνάντηση των αρμοδίων για τη χωροταξία υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Πότσταμ.
- ΥΠΕΘΟ-ΥΠΕΧΩΔΕ, (1995) *Τάσεις ανάπτυξης του Ελληνικού χώρου - 2015*, Πρώτο προσωρινό σχέδιο και προσωρινοί χάρτες, Αθήνα, (εκπονήθηκε από ομάδα στην οποία συμμετείχαν οι Ζ. Δεμαθάς, Αθ. Λαγός, Ν. Κομνηνίδης, Αλ. Βαϊνά, Αθ. Μπαϊμπά, Αν. Νικολάου, Π. Λουκάκης, Γ. Καρανίκας, Γ. Πυργιώτης, Π. Γετίμης, Λ. Βασενχόβεν, Ηλ. Μπεριάτος).